

II

TALIJANSKI I USTAŠKO-DOMOBRANSKI
DOKUMENTI

BR. 69

**IZVADAK IZ IZVJEŠTAJA TALIJANSKE VOJNE CENZURE
OD 2 KOLOVOZA 1942 GOD. O PISMU JEDNOG TALIJAN-
SKOG AVIJATICARA**

KR. PREFEKTURA ZADAR

Zadar, 2 kolovoz 1942/XX

Odjeljenje: Javna sigurnost
Br. protokola: 088.

Predmet: Poštanska ratna cenzura — Izvještaj od 26-og srpnja
do 2-og kolovoza 1942.XX.—

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
GENERALNA DIREKCIJA JAVNE SIGURNOSTI
ODJELJENJE POLITIČKE POLICIJE

Rim

Iz Zadra 25-7-1942 (avionska pošta 264) potpisani Luigi piše inženjercu Dagna Matuzale — 2 puk 2-a četa telegrafista naselje Monferato:

»... Ovi ustanici neće da prestanu a zbog službe ne mogu da odem, ali zato hoću da se iskalim prvom prilikom, što će biti možda sutra, jednim lijepim mitraljiranjem kojim ću poslati neke na onaj svijet. ... Iskaljujemo naš bijes na ustanicima koji nam razbijaju vratove i pomlativši ih na stotine, vraćamo se zadovoljni. Nema većeg zadovoljstva kad je čovjek bijesan, nego da vidi neku kućicu kako leti u zrak, a još više kad vidi svijet (ako se tako može nazvati) kako bježi pa ga dobro mitraljirati. Utrkujemo se ko će više da pomlati. Sad kad nismo dobili odsustvo biće klanica. ...«

Ovjerava prepis:
Arhivar Javne sigurnosti
(Potpis nečitak)

Prefekt
Bruno

BR. 70

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA OD 2 KOLOVOZA 1942
GOD. O AKCIJAMA PARTIZANA NA SEKTORU ŽUPE**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA CETINA
V.T. br. 54/8

Omiš, dne 2. kolovoza 1942

Predmet: Nedeljni izvještaj Velike
župe za vrijeme od 26. lipnja 1942.
do 1. kolovoza 1942.—

1. MINISTARSTVU UNUTR. POSLOVA — TAJNICTVO MINISTRA —
2. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST —
3. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA —
4. ZUPANSTVU PRI POGLAVNIKU —
5. MINISTARSTVU HRVAT. DOMOBRANSTVA — ZA GLAVNI STO-
ŽER — ZAGREB
6. OBČE UPR. ZAPOVJ. TAL. ORUZ. SNAGA »SLOVENIJA — DAL-
MACIJA« — SUŠAK

Savezno okružnici Ministarstva unut. poslova od 15. sie-
čnja 1942.V.T. br. 14-A-I-1942. podnosim sljedeći izvještaj:
Ad I) Stanje i razmjer pobune kao i tokom prošle nedelje,
uz pojačanu djelatnost pobunjenika.

Tokom nedjelje pobunjenici su izvršili sljedeća nasilja...
b) dne 26. srpnja 1942. iz planine Biokova upala je jedna
grupa od 140 naoružanih partizana¹ u selo Šestanovac (kot.
Omiš) i opljačkala mnoge stvari i novac te demolirala vriedne
naprave i predmete u državnoj pošti, duvanskoj pokusnoj sta-
nici i zgradi obč. poglavarstva, ... Partizani su sobom odveli
pošt. činovnika Marijana Maduniča i obč. načelnika Franu
Nosića. Prvi je kasnije pušten na slobodu, dočim se za sud-
binu obč. načelnika ne zna, a vjerojatno je — kao pripadnik
ustaškog pokreta — ubijen.

d) dne 29. srpnja 1942. u 10 sati jedna jača skupina partizana
napala je talij. kolonu od 20 samovoza na mjestu zv. Runjine
Vlake niže Bilog Briga (kot. Sinj). U borbi koja se je razvila
bilo je mrtvih i ranjenih na obim stranama. Talijanima je

¹ Borci Bataljona »Jozo Jurčević«

žurno upućena pomoć iz Hana i Sinja. Potanje provjerene viesti nedostaju.²

e) dne 29. srpnja 1942. oko 22 sata u Makarskoj iz zasjede po nepoznatim licima ubijen je sa 5 revolverskih metaka u blizini svoje kuće ustaša Frano Sandrić, lični pratilac obć. povjerenika i logornika u Makarskoj Jakova Alača. Ovo je svakako djelo partizana, koji stalno prete spomenutom logorniku i vrebaju na njega.

f) dne 30. srpnja 1942, u 11.30 sati naoružani partizani³ upali su u zgradu obćinskog poglavarstva i poreznog ureda u Staromgradu (kotar Hvar) te opljačkali novac i dragocjenost.

g) dne 30. srpnja 1942. osvanuli su na nekoliko mjesta u Omišu nalepljeni letci protudržavnog sadržaja, naročito upereni protiv stavnje koja se ovih dana vrši u Omišu. Isto se je dogodilo i u selima Dugirat i Gata (kotar Omiš).

h) u noći od 30 na 31. srpnja 1942. nepoznata lica provalila su u zgradu obćinskog poglavarstva u Supetru i poništili razne spise i spiskove, naročito vojničkog sadržaja.⁴

i) dne 31. srpnja 1942. u noći nepoznata lica provalila su u zgradu obć. poglavarstva u Postirama (kotar Supetar) te su zapalili sav arhiv i odniela pečate.⁵

j) u noći od 31. srpnja na 1. kolovoza 1942. partizani su prepilili: pokraj ceste Klis — Solin u selu Rupotinama 7 brzoglasnih stupova, pokraj puta Bieli Brieg — Klis — Solin 23 brzoglasna stupa i pokraj željez. pruge Klis — Kosa (sve kotar Omiš) 9 brzoglasnih stupova.⁶

k) dne 1. kolovoza 1942. ujutro partizani su kod mjesta zv. »Vrulja« porušili veći komad ceste koja vodi za Makarsku. Ad II) kao u prošlonedeljnom izvještaju.

Ad III) Saveznici vrše pregrupiranje nekih svojih posada na području Velike župe, a neke posade pojačavaju te izgleda da pripremaju neku akciju protiv partizana.

Ad IV) kao u prošlonedeljnom izvještaju.

Ad V) do VIII) kao u prošlonedeljnom izvještaju. .

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić

(M.P.)

⁵ Napad na talijansku kolonu izvršio je Prvi dalmatinski udarni bataljon. U koloni je bilo više od dvadeset kamiona, od kojih je šesnaest zapaljeno i sedam onesposobljeno. O ovom napadu vidi dok. br. 12.

⁵ Borci Hvarske partizanske čete

⁴ i ⁵ Akcije su izvršili brački partizani.

⁶ Telefonsko-telegrafске veze pokidala je Solinska leteća desetina. Vidi dok. br. 12.

BR. 71

**IZVADAK IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA VIŠE KOMANDE
ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA« OD 3 KO-
LOVOZA 1942 GOD. O BORBAMA NA PODRUČJU GOR-
SKOG KOTARA, HRVATSKOG PRIMORJA I KORDUNA**

Komanda V. arm. korpusa
10371 3. 8. 42¹
16352 4. 8. 42²

3. 8. 42 noću
Fužine — Lokve³

— Ustanici izvršili vatrenu akciju protiv naših dijelova u za-
štiti pruge. T. B. 9 rastjerala napadače. Naši gubici: jedan
podoficir ranjen.⁴

Vrhovnoj komandi 16360 4. 8. 42⁵

Karaula 16 (Karlovac K1-AD) i Plaški

— Partizani napali željezničku karaulu i istovremeno su za-
počeli borbu sa posadom Plaškog.

— Vojnici dislocirani u karauli uspjeli su djelimično da se
povuku prema tom mjestu. Nedostaju 1 oficir i 10 vojnika."

3. 8. u prvim satima
Oštarije (Ogulin XT-AR)

— Ustanici napali dijelove u zaštiti stanice. Napad odbijen
uz sadejstvo artiljerije koja je tukla partizane na brdu
Bogdanov (XT-AR). Naši gubici: 3 ranjena. Oklopljeni voz
10 nije intervenisao zbog prekida pruge. Upućena četa na
kamionima koja je produžila za Košare (XV-AD), gdje je

¹ Broj i datum akta pod kojim je Komanda V armijskog korpusa
izvjestila Višu komandu oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija«.

² Broj protokola i datum pod kojim je primljeni dopis zaveden u
protokolu Više komande oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija«.

³ Mjesto i vrijeme događaja.

⁴ Napad su izvršili manji dijelovi Prvog NOP odreda Pete opera-
tivne zone.

⁵ Broj dopisa i datum kada je obavještena Vrhovna komanda.

⁶ Akcije je izveo Udarni bataljon Drugog kordunaškog NOP
odreda i Prva četa Trećeg bataljona istog odreda noću 2/3 kolovo-
za. Vidi dok. br. 13.

javljeno za ustaničku akciju u kojoj su zapalili skretničarsku kućicu u željezničkom čvoru Oštarije.⁷

3.8. 42

Karaula 337 (Ogulin XV-AP)

- Ustanici prekinuli prugu u blizina mjesta.⁸

Noć uoči 3. 8. 42

Covići (Senj XV-GM)

- M.V.A.C.[^] se sukobila u zoni sa grupom partizana koji su pretrpjeli neutvrđene gubitke. Antikomunisti: 2 mrtva, 2 ranjena.

2. 8. popodne

k. 891 (Sušak VH—BK)

- Ustanici u blizini k. napali autokolonu sa civilnim internicima koji su dolazili iz Gerova. Intervencija naših jedinica sa tenkovima natjerala napadače u bjekstvo. Čišćenje u toku. Naši gubici: mrtvi: 2 oficira među kojima kapelan 2. pješadiskog puka, 9 vojnika. Ranjeni: 2 šofera. Civilni gubici: 7 ranjenih, 21 nestalih. Ustanici: 4 mrtva utvrđeno.¹⁰

⁷ Noću 2/3 kolovoza Udarni bataljon Prvog kordunaškog NOP odreda, Prvi bataljon Drugog kord. NOP odreda, jedna četa Trećeg bataljona Drugog kord. NOP odreda i Prva omladinska četa izvršile su napad na talijansku posadu u Oštarijama i Košarama. Vidi dok. br. 13.

⁸ Vjerojatno se odnosi na rušenje pruge u dužini od 500 m između Ogulina i Oštarija koju je izvršio Prvi bataljon Drugog kord. NOP odreda i jedna četa Trećeg bataljona prilikom napada na Oštarije i Košare. Vidi dok. br. 13.

⁹ T.zv. Dobrovoljna antikomunistička milicija

¹⁰ Borbu sa ovom talijanskom kolonom vodio je Prvi proleterski NOU bataljon Hrvatske u zajednici sa Udarnim bataljonom Drugog odreda Pete operativne zone. Vidi dok. br. 8 i 10.

BR. 72

**IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE STANICE GEROVO OD 3
KOLOVOZA 1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA TA-
LIJANSKU KOLONU NA CESTI CRNI LUG — GEROVO**

DIVIZION KR. KARABINJERA — XII BATALJON SUŠAK

Stanica u Gerovu

Br. 2/120 pröt. Povjerljivo Gerovo 3 kolovoz 1942 XX

Predmet: Signalizacija

KR. NAČELSTVU

Rijeka

Drugog tekućeg u 16.15 u blizini raskrsnice Lividraga dio puta Gerovo — Crni Lug, kolona propisno praćena oklopnim automobilima i osobljem sastavljena od 38 kamiona uključivši 5 autobusa koji su prevozili 1132 lica za Rijeku napadnuta je od ustaničkih bandi (oko 200) sa dominantnih položaja rafalima iz puškomitraljeza i ručnim bombama.¹

Posada te pratnje odmah je odgovorila, i u borbi koja ie trajala do 19^h utvrđena je smrt 4 protivnika, a s naše strane 11 mrtvih, od kojih deset pripadnika 2-og skvadrističkog bataljona iz Emilije, uključivši i komandanta čete Dina Gvidoti, plus kapelan 311-og pješ. puka. Ranjen jedan vojnik navedenog bataljona. Od civilnih lica poginula jedna djevojčica od 12 god, ranjeno osam.

Za vrijeme borbe ustanici su uspjeli da se približe koloni i da unište vatrom 5 autobusa i 10 kamiona zaplijenivši razne predmete a osim toga su uspjeli da svuku sve naše mrtve vojnike uzimajući nam uniforme, cipele, oružje.

Komanda V odjeljenja pogranične straže, obaviještena putem oklopijenog automobila iz pratnje navedene kolone koji je stigao u Gerovo u 18 sati, odmah se zauzela da na lice mjesta stignu četvora borna kola, koja su otvorivši vatru natjerala u bjekstvo ustanike koji su se razbježali po šumi.

Auto-sredstva koja su ostala sa mrtvima, ranjenima, stanovništvom i vojskom iz pratnje vraćena su u Gerovo i pristojno smještena.

Poručnik komandant stanice
Umberto Liszca

¹ Vidi dok. br. 8 i 10.

FONO ti.46 da MRZLA. VODICA - Radio

-, U H

Trovatomi sul fatto comunico- trovati 19 automezzi bruciati
Centurione Guidotti et almeno J? squadristi ueeisi oltre
pellano Militare ed un ufficiale GAF at alciAi soldati,
feriti. 3 trasportati' a Gerovo dove trovasi nostro Comandante
Battaglione.

Domattina confermerò dati esatti.

Firmato:Centurione Paltrinieri

Per radiotelefono da FF il 3-8 ore 20.20

Consegnato ore 21

BR. 73

**IZVJEŠTAJ CENTURIONA POLTRINIERIA OD 3 KOLOVO-
ZA 1942 GOD. O TALIJANSKIM GUBICIMA U BORBI PRO-
TIV PARTIZANA NA CESTI GEROVO — ČABAR**

Fonogram br. 46 iz Mrzle Vodice «

Upoznat sa činjenicom saopćavam — nađeno 19 auto-vozila zapaljenih. Centurion Guidotti i najmanje sedam skvadrista ubijeno, pored toga vojni kapelan i jedan oficir granične straže i nekoliko vojnika. Mnogobrojni ranjeni. Tri transportovana u Gerovo gdje se nalazi naš komandant bataljona. Sutra ujutro potvrdiću tačne podatke.

Potpisan: Centurion **Poltrinieri**

Radio-telefonskim putem 3—8 u 20.30 časova

Predato u 21 čas

BR. 74

**IZVADAK IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA VIŠE KOMANDE
ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA« OD 6 KO-
LOVOZA O NAPADU PARTIZANA NA NEPRIJATELJSKO
UPORIŠTE VAGANJ I ZAGVOZD**

Komanda XVIII. arm. korpusa

7022 6. 8. 42

16554 7.8.

6. 8. 42

Vaganj

— Napad je hrabro zadržan i odbijen. Ustanici su u 7.30 časova prekinuli paljbu. Upućena su pojačanja, koja su se smjestila u zoni u cilju zaštićavanja povlačenja posade. Gubici uporišta: 1 mrtav, 11 ranjenih, 2 nestala. Pobjunjenici: 9 mrtvih — 4 ranjena, koji su strijeljani.¹

¹ Napad na talijansku posadu u Vagnju izvršio je Prvi dalmatinski udarni bataljon.

6. 8. 42 u 5.30 čas.
Zadvarje — Zagvozdu

- Banda od oko 70 ustanika napala je hrvatsku žandarmetriju u Zagvozdu. Za pojačanje je upućena crnokošuljaška četa, koja u 10.20 još nije bila stigla, uslijed prekida ceste Zeževica — Grabovac (Makarska ZN-BH — ZP-BP).²

BR. 75

**OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETE GRUPACIJE GRANIČNE
STRAŽE OD 8 KOLOVOZA 1942 GOD. O INTERNIRANJU
STANOVNIŠTVA S PODRUČJA PREZIDA**

Fonogram prispio od Taktičke komande V grupacije granične
straže

Br. 580/2. Obavještavam da sam se, s obzirom na situaciju u
Prezidu, postarao za evakuaciju 600 osoba vojnim sredstvima.
Auto-kolona će stići na Rijeku danas popodne.

General **Fabri**

8 kolovoza 1942 od Kr. Prefektura Rijeka

⁵ Napad na žandarmerijsku posadu u Zagvozdu izvršili su dijelovi Bataljona »Jozo Jurčević«.

BR. 70

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PRVOG DOMOBRANSKOG
ZBORA OD 8 KOLOVOZA 1942 GOD. O BORBAMA PRO-
TIV PARTIZANA U LICI, KORDUNU, BANJI, ZAGORJU,
SLAVONIJI, GORSKOM KOTARU I PRIMORJU U DRU-
GOJ POLOVICI SRPNJA**

ZAPOVJEDNIŠTVO I. DOMOBRANSKOG SBORA

Ob. Br. 7496/Tajno

U Sisku, dne 8.VIII. 1942.

TAJNO!

Predmet: Doglasno izvješće
za *DRUGU POLOVINU* mjeseca
SRPNJA 1942. godine.

1. — MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
(Glavni stožer — Očevidnostni odjel),
2. — ZAPOVJEDNIŠTVO II. DOMOBRANSKOG SBORA,
3. — ZAPOVJEDNIŠTVO III. DOMOBRANSKOG SBORA,
4. — VRHOVNOM ORUŽNICKOM ZAPOVJEDNIŠTVOU,
5. — SASTAVAK MEĐU SPISE.

Na temelju zapovjedi Mindoma — Gist. Očevidnostni odjel — Očev. Br. 4163/Tajno od 11. studenog 1941. godine, dostavljam doglasno izvješće za *DRUGU POLOVINU MJESECA SRPNJA* 1942. godine, sastavljeno na temelju prikupljenih podataka u sljedećem:

Na području kotara Otočac: — 18.VII. o. g. pokopan je u Vrhovinama jedan četnik. Sprovodu prisustvovao je 1 talijanski častnik sa 40 talijanskih vojnika. Zapovjednik četnika kapetan Savić iztakao je u svom govoru, da je poginuli četnik dao svoj život za Srbstvo i pozvao je sv5 Srbe, da se okupe u borbu za spas Srbstva.

Na području kotara Gračac: — 21. do 24.VII. o. g. talijanske snage surađujući sa 2.000 četnika poduzele su čišćenje terena od Gračaca prema Bruvnu i Zrmanji Vrelo. U tom čišćenju talijanska vojska spalila je sela: Zrmanja Vrelo, Javornik, Malovan, Glogovo, Tomingaj, Omšicu i Bruvno. Gubitci četnika i Talijana neznatni.

Na području kotara Knin: — Četnička akcija postoji u svim pravoslavnim selima, ali ova surađuju sa našim i talijanskim vlastima u spriječavanju napada komunističkih bandi na državne objekte i stanovništvo.

U Kninu boravi četnički vođa Mane Rokvić iz Bos. Grahova. Rokvić je dao 30.VI. o. g. streijati dva četnika zbog protuhrvatskog držanja.

Na području kotara Karlovac: — 19.VII. o. g. došlo je oko 150 četnika sa 4 talijanska vojnička samovoza iz Obrovca u s. Jasenicu. gdje su tražili pismom dodir sa našom oružničkom izpostavom u Maslenici, radi suradnje u borbi protiv partizana. Pristupljeno je pregovorima, kojih izhod nije još poznat.

Na području kotara Bos. Grahova: — Od 11. do 17.VII. o. g. bila je talijanska vojska zajedno sa četnicima u akciji protiv partizana u okolici Bos. Grahova, te u pravcu Livna, gdje su partizani dali snažan otpor, te su Talijani i četnici bili prisiljeni, da se povuku. U ovoj borbi poginula su 2 talijanska časnika i 19 vojnika. Pored toga poginula su 3 četnika.

II. B.) KOMUNISTIČKA (PARTIZANSKA) AKCIJA I PROTUMJERE

Komunističko-partizanska akcija na području ovoga Sбора i dalje je vrlo aktivna. Sjeverno Save i Kupe u porastu je broj oružanih partizana, koji još uvijek predstavljaju manje skupine, protiv kojih se poduzimaju mjere za zaštitu željezničkih pruga i akcija čišćenja.

Južno rieke Save i Kupe stanje je nepromjenjeno. U području kotara Knin gube komunisti na račun četnika.

Grupa Kordunaških N.O.P. pukova: — nastavlja svoju djelatnost, a naročito III. puk protiv kojega uspješno djeluje naš Lički sdrug spriječavajući mu spajanje sa Primorsko-Goranskim i Ličkim N.O.P. Odredima, kao i pomicanje prema kotaru Cazin, u čemu surađuju sa Ličkim sdrugom naše snage kotara Cazin.

III. puk je imao uspjeha u rušenju i ugrožavanju pruge između Gornje Dubrave i Ogulina.

Od već postojećih partizana kotara V. Gorica, Samobor i Zumberčana formirana je nova **Kordunaška grupa N.O.P. odreda**,¹ te pojačana 1 partizanskom bojnom iz Petrove Gore. Vođa ove grupe je Dragutin Čort² koji je u međuvremenu poginuo. Područje djelovanja je kotar Velika Gorica, Samobor, Jastrebarsko i Karlovac — Pisarovina. Ova skupina stoji u vezi sa grupom Slovenskih partizana iz Uskočke Planine i sa Kordunaškim N.O.P. odredom u Petrovoj Gori.

¹ Naredbom br. 26 Kordunaške grupe NOP odreda formiran je Zumberačko-pokupski odred. Vidi Zbornik, tom V, knj. 5, dok. br. 85.

² Narodni heroj Slavko Klobučar. O njegovoj pogibiji vidi Zbornik, tom V, knj. 5, dok. br. 108

N.O.P. odred Banije ustrojio je pored već postojećih 5 bataljona još jedan VI. bataljon od skupina III. i V. bataljona, koje su se uspjele prebaciti na lijevu obalu r. Save. Područje djelovanja i kretanja VI. bataljona je u okolici Siska (šume Zalukinja, Brezovica, Ostrovska — Lipovica). Vođa ovog bataljona je Bakrač Đuro, a polkom. ing. Knöbl³ iz Siska. VI. bataljon ugrožava okolinu Siska, područje donjeg toka rijeke Lonje i dio željezničke pruge Ivanićgrad — Kutina. Podrobnijih podataka za ovaj bataljon još nema.

U formiranju je i VII. bataljon N.O.P. odreda Banije.

Nakon uspješnog čišćenja Kozare i Prosare **II. Krajiški N.O.P. odred** je razbijen, a preostali dijelovi povukli su se vjerojatno većim dijelom prema Grmeču, a manjim dijelom u Samaricu.

Primorsko-goranski N.O.P. odred: — u suradnji sa Ličkom grupom partizana zapadno [od] Gospića i Otočca vrlo je aktivan u Velebitu, te je presjekao sve puteve koji vode iz Like u Hrvatsko Primorje?

Snage Ličkog N.O.P. odreda poduzele su sa 3 bataljona od svega 1000 ljudi akciju u području južno od Gospića i u pravcu kotara Perušić, te su već bile zauzele Brušane, Novi, Podoštru, Debelo Brdo, Smiljan i Trnovac. Protuakcijom naših snaga iz Gospića povraćena su ova mjesta uz velike губитке za partizane, koji su potisnuti u Divoselo i u Velebit.

Preustrojstvo partizanskih skupina sjeverno Save i Kupe odnosi se i na raniju Lonjsku skupinu i na skupinu Bilo Gora i Garjevica, tako da su ove skupine sada preustrojene u Moslavačku posavsku skupinu, skupinu Garešnica i N.O.P. skupinu Bilo Gora.

Moslavačko-posavska skupina sa središnjicom negdje u šumi Zalkovo ima 180 do 200 naoružanih partizana, koji se zadržavaju u šumi Žutici i Garjevici. Ugrožavaju ove šume i prugu Sisak — Vel. Gorica i prugu Dugo Selo — Kutina.

Skupina Garešnica zadržava se na tromeđi kotara Garešnica, Kutina i Čazma i u šumi »Garić«. Broji oko 200 naoružanih partizana.

N.O.P. skupina »Bilo Gora«: — zadržava se u Bilo Gori u šumi »Vražje Vršće« i »Jasenik«. Broji oko 300 oboružanih partizana.

Ove tri skupine stoje u vezi sa skupinama na području II. domobranskog sбора. Glavni cilj im je pljačka, oštećivanje industrijskih poduzeća i odvođenje iztaknutih pripadnika ustaškog pokreta.

³ Franjo Knebl

Slovenski partizani iz Bijele Krajine bez promjena.

Kao važnije momente u odmetničkoj akciji od posljednjeg izvješća do danas navodim sljedeće:

U kotaru Pisarovina: 25.VII. o. g. odbijen napad partizana na mjesto Pisarovinu.

30.VII. o. g. odbijen napad partizana na oružničku postaju u Pisarovini.

U kotaru Jastrebarsko: 17/18.VII. o. g. na cesti između Kcstanjevca i Cunkove Drage posjekli su partizani 30 b. b. stupova i pokidali žicu b. b. linije.⁴

26.VII. o. g. sukobio se naš odjel od 60 oružnika u s. Tomaševci (3 km zapadno od Kalja) sa skupinom od 80 partizana. Naš se je odred, po nalogu, nakon kraće borbe povukao.

27.VII. o. g. skupina [od] oko 100 partizana napala je oružničku postaju Kalje. Napad odbijen.

30.VII. o. g. porušili su i zapalili partizani drveni most preko potoka Radilovac na putu Krašić — Kostanjevac. Most je popravljen za privremenu uporabu.

U kotaru Samobor: 27.VII. o. g. kretalo se je oko 70 partizana zapadno od Samobora kroz s. Sv. Duh i Vratnik selo (12 i 5 km zapadno od Samobora).

28.VII. o. g. prošlo je kroz s. Grđanci (5 km jugozapadno od Samobora) oko 70 naoružanih partizana, zadržavši se neko vrieme u istom selu.

30.VII. o.g. jača grupa partizana napala je našu oružničku izpostavu u Stojdragi (11 km sjeverozapadno od Samobora). Napad je odbijen. Naši oružnici i rizničari povuklu su se preko granice na njemački teritorij, tražeći pomoć da ne budu zarobljeni, jer su ostali bez streljiva. Posada je pojačana i vraćena u Stojdragu.

U kotaru Vojnić: 30.VII. o. g. napala je skupina od 300 partizana⁵ naše osiguranje puta od Vukmanića prema Brezovoj Glavi od 55 momaka. Prilikom ove borbe na našoj strani bilo je 6 mrtvih, 8 ranjenih i 27 zarobljenih. Od zarobljenih 9 [se] vratilo u toku noći. Upućeno je pojačanje od 100 ljudi za osiguranje puta.

U kotaru Karlovac: 17.VII. o. g. napali su partizani⁶ žestoko sa svih strana našu posadu u Sići. Napadaj je odbijen

⁴ Telefonsko-telegrafske veze pokidali su borci bataljona »Josip Kraš«.

⁵ Prvi bataljon Prvog kordunaškog NOP odreda. Vidi dok. br. 13.

⁶ Udarni i Prvi bataljon Drugog kordunaškog NOP odreda. Vidi Zbornik, tom V, knj. 5, dok. br. 111.

uz pomoć poslatog pojačanja iz Karlovca. Partizani su imali 11 mrtvih.

U kotaru Cazin: 18.VII. o. g. izvršile su naše snage kotara Cazin akciju prema Kordunskom Ljeskovcu u susret akciji Ličkog sdruga, te je na granici kotara Cazin poginulo oko **100** partizana, kada su pokušali prelaz preko Korane.

U kotaru Vrginmost: 16.VII. o.g. napali su partizani iz zasjede 8 km jugozapadno od Topuskog naš odjel od 45 milicionera i ustaša. U borbi poginula su, na našoj strani, 2, a 2 su zarobljena.

29.VII. o.g. na putu između Topuskog i Velike Kladuše napali su partizani puščanom vatrom jednu ustašku satniju, koja je sprovodila 120 osoba za Vel. Kladušu. Nakon kraće borbe partizani su se povukli u šumu.

U kotaru Glina: 22.VII. o.g. oko 200 partizana obkolilo je i upalo u s. Stankovac (10 km sjeverno od Gline), gdje su opljačkali blagajnu občine, a knjige i ostalu pismohranu spalili, te izvršili još druge pljačke.

24.VII. o.g. skupina od nekoliko stotina partizana⁷ napala je našu posadu s. Brnjeuški (6 km sjeveroistočno od Gline). U ovoj borbi poginulo je na našoj strani 6 domobrana, 6 ranjeno, a 44 zarobljeno sa oružjem i streljivom.

U kotaru Petrinja: 21.VII. o.g. napali su partizani s. Hrastovicu. Napad odbijen.

25.VII. o.g. odbijen napad partizana na s. Hrastovicu (5 km južno od Petrinje).

U kotaru Sisak: 18.VII. o.g. razoružali su partizani 1 stražnika na pruzi kod Lekenika.

23.VII. o.g. između Siska i Grede ubili su partizani iz zasjede tabornika iz Grede i 1 ustašu.

26.VII. o.g. zapalili su partizani 450 metara državnog gorivog drveta kod s. Vratečkog (8 km jugozapadno od Letovanića).

28/29.VII. o.g. prebacila se je veća skupnina partizana iz šume »Garjevice« (kotar Garešnica) u pravcu šume »Žutica« (kotar Sisak).

29.VII. o.g. oko 150 partizana⁸ u šumi Burdeljski Jarak (7 km jugozapadno od Lekenika) zarobilo je 209 momaka grčkoistočnjaka u radnoj službi, među njima 9 naoružanih domobrana, te zarobljene odveli prema jugu preko Kupe.

U kotaru Kostajnica: 20.VII. o.g. između postaje Dubica i Živaja eksplodirao je pod talijanskim vlakom pakleni stroj. Stroj i 6 kola je oštećeno. Žrtava nije bilo.

⁷ Vidi Zbornik, tom V, knj. 5, dok. br. 124.

⁸ Prva četa Zumberačko-pokupskog NOP odreda. Vidi dok. br. 35.

U kotaru Bihać: od 12. do 15.VII. o.g. partizani su nekoliko puta napali s. Deriguz (1 km jugoistočno od Ličkog Petrovog Sela). Napadi su odbijeni.

23.VII. o.g. naše snage iz Bihaća izvršile su akciju čišćenja u prostoru Lohovska Brda. Gubitci partizana oko 20 mrtvih.

U kotaru Bos. Grahovo: 17.VII. o.g. završeni su pregovori između Talijana i partizana u blizini Grahova, a na području koje drže partizani. Pregovori su vođeni za razmjenu talijanskih časnika i vojnika za pritvorene pravoslavce u Kninu sumnjive zbog komunizma. 17.VII. o.g. odvezena su puna dva samovoza muškaraca i žena u Bos. Grahovo radi izvršenja zamjene.

U kotaru Gračac: 9.VII. o.g. napali su partizani talijansku vojsku, koja je popravljala prugu između postaje Malovana i Zrmanje. U borbi poginula su 2 talijanska vojnika, a 5 ih je teže ranjeno.

U kotaru Gospić: U toku 14. do 16.VII. o.g. tri bojne partizana jačine oko 1.000 ljudi operirajući u neposrednoj blizini Gospića, ugrozile su i sam Gospić. Uzprkos osjetljivih gubitaka (oko 150 mrtvih) uspjelo im je zauzeti Brušane, Novi, Podoštru, Debelo Brdo, Smiljan i Trnovac. U Brušanima oštetili su partizani vodovod Gospića, te je Gospić ostao bez vode.

Od posade Brušani probilo se je 15 domobrana i 4 oružnika u Velebno, a poginula su 2 oružnika i 4 domobrana.⁹

15. i 16.VII. o.g. zaveli su partizani svoju vlast u zauzetim mjestima. Za obranu Gospića osnovan je odjel od 200 građana, koji su dobili oboružanje od Talijana.

17.VII. o.g. Talijani su bombardovali krilašem sa 8 bombi Brušane.

24.VII. o.g. jedna obhodnja iz Gospića jačine 40 momaka ojačana idućeg dana sa još 20 momaka poduzela je akciju zauzimanja Brušana i Rizvanuše, ali je naišla na jači otpor partizana.

Istog dana zauzeli su partizani stražu kod mosta na potoku Otešici i s. Rastoku (6,5 i 19 km sjeverozapadno od Gospića).

26.VII. o.g. naše snage, koje su operirale u području kotara Perušić i Gospić (oko 600 domobrana, ustaša i oružnika), nakon što su potisnuli partizane kod Pazarišta, nastavile su

⁹ U borbama za oslobođenje ovih mjesta učestvovali su Prvi i Drugi bataljon Prvog ličkog NOP odreda i Bataljon »Stojan Matić« Trećeg ličkog odreda koji su bili u sastavu privremeno formiranog Kombinovanog odreda. O akcijama Kombinovanog odreda u zapadnoj Lici vidi Zbornik, tom V, knj. 5, dok. br. 119.

sa napredovanjem, te su se partizani povlačili u neredu preko s. Smiljan u pravcu Divosela i u Velebit.

27. i 28.VII. o.g. naše snage povratile su sela: Bužim, Rastoku, Smiljan, Trnovac, Debelo Brdo, Brušane, Oštru i Rizvanušu. Odmah su započeti radovi na uzpostavljanju vodovoda za Gospić.

30.VII. o.g. naše snage u progonu partizana stigle su na crtu Alanak — Divoselo.

Oružničke postaje ponovno su uzpostavljene u povraćanim mjestima postaja.

Talijani pratili su ravnodušno sve akcije i napore naših snaga, ne uzimajući u njima nikakvog učešća, osim bombardiranja partizana u Divoselu.

U povlačenju partizani su vršili paleže i pljačku. Na putu Gospić — Karlobag posjekli su sve b.b. stupove.

U ovim borbama računa se da je poginulo oko 400 partizana, dok su naši gubtci vrlo maleni.

U kotaru Perušić: 11. VII. o.g. partizani izvršili su napad iz zasjede na put Perušić — Kosinj, a poslije toga zaposjeli su mjesta oko Kosinja i obkolili Kosinj.

15.VII. o.g. upućen je iz Perušića naš odjel u pravcu Kosinja u cilju spriječavanja [povezivanja] partizanske skupine kod Kosinja sa skupinom južno od Pazarišta.

23.VII. o.g. skupina od oko 500 partizana¹⁰ zauzela je s. Kalinovaču i D. Pazarište (15 km zapadno od Perušića) uz veće gubitke. Na našoj strani 1 poginuo i 11 ranjenih.

25.VII. o.g. potisnule su naše snage partizane iz Kalinovače i D. Pazarišta.

U **kotaru Otočac:** 14.VII. o.g. porušili su partizani¹¹ 100 m. pruge između željezničke postaje Rudopolje i Javornika.

U kotaru Slunj: 18.VII. o.g. u šumi Mašvina sukobio se jedan naš odred od 80 ljudi sa skupinom partizana. Na našoj strani nije bilo žrtava, dok su partizani imali većih gubitaka.

18. i 19.VII. o.g. snage Ličkog sdruga vršile su akciju čišćenja u prostoru južno Slunja.¹² Pri tom su partizani imali oko 200 mrtvih, te — je zaplijenjeno 40 pušaka. Naši gubitci bili su 3 ranjena.

20. i 21.VII. o.g. nastavljena je akcija čišćenja do s. Močila. Partizani povukli su se pred našim snagama prema Ve-

¹⁰ Prvi bataljon Prvog ličkog NOP odreda i Bataljon »Stojan Matic«

¹¹ Borci Prvog bataljona Prve udarne brigade Hrvatske

¹² Teritorija Četvrtog bataljona Drugog kordunaškog NOP odreda. O toj borbi Četvrtog bataljona vidi Zbornik, tom V, knj. 5, dok. br. 111.

ljunu. Gubitci partizana oko 60. Zaplijenjeno im je 6 pušaka i raznog tvoriva i hrane.

U kotaru Ogulin: 12.VII. o.g. u s. Grkovići (2 km sjeverozapadno od Plaškog) otvorili su partizani vatru na našu i talijansku obhodnju, koja se je nakon kratke borbe povukla u Plaški pred nadmoćnijim neprijateljem.

Istog dana odbile su talijanske snage vatreni napad partizana na Ogulin. Gubitaka i ozbiljne štete u Ogulinu nije bilo.

14.VII. o.g. porušili su partizani¹³ oko 450 m. pruge između željezničke postaje Blata i Ličke Jesenice. Talijanska vojska iz Plaškog uz pomoć oklopnog vlaka potisnula je partizane prema Ličkoj Jesenici.

14.VII. o.g. porušili su partizani 100 metara pruge između Rudopolja i Javornika, usljed čega je promet bio prekinut 8 dana.

19.VII. o.g. napalo je oko 350 partizana naš odjel i oružničku postaju u s. Gornje Dubrave. Napad odbijen. Istog dana pokidali su kod s. Gornje Dubrave 3V2 km b.b. linije.¹⁴

Između postaje Plaški i Vojnovac razvalili su partizani željezničku prugu, napali iz zasjede na vlak, ali se ovaj vratio u Plaški i tako izbjegao izkliznuću na razvaljenoj pruzi. Nadalje napali su stražaru 8 km udaljenu od Plaškog, gdje su u borbi poginula 4 talijanska vojnika, a 20 talijanskih vojnika sa 1 častnikom i 3 strojnice zarobljeni su od partizana. Napad na oružničku postaju Plaški odbili su oružnici.

20.VII. o.g. odbijen napad na oružničku postaju G. Dubrave.

22.VII. o.g. između željezničke postaje Plaški i Vojnovac naišao je vlak na porušenu prugu, te je stroj sa nekoliko vagona izkliznuo. Istodobno napali su partizani mjesto Plaški, ali je napad odbijen; nadalje napali su željezničku postaju Lička Jesenica i Blata.

24.VII. o.g. oko 150 partizana napalo je naše straže kod Turković Selo (5 kmsjev. zapadno od Ogulina). Naše straže povukle su se prema željezničkoj pruzi, prolazeći talijanski oklopni vlak otvorio je na njih vatru, misleći da ima pred sobom partizane. Od ove vatre poginuo je 1 domobran, a 4 su ranjena.

24.VII. o.g. skupina od oko 750 partizana napala je selo i našu posadu u Gomirju, te ju nakon oštre borbe savladala, zarobivši 6 domobrana, dok je 6 domobrana poginulo a 13 ranjeno. Računa se da su partizani imali oko 100 mrtvih i mnogo ranjenih.

¹³ Dijelovi Prve udarne brigade Hrvatske

¹⁴ Treća četa Prvog bataljona Drugog kordunaškog NOP odreda

U Gomirju zapalili su partizani občinu; školu i 17 kuća.

Prije napada na Gomirje razoružali su partizani u s. Musulini 20 milicionera, a neke od njih streljali. U isto vrijeme porušili su prugu od Gomirja prema Vrbovskom i prema Ogulinu, a talijansku stražu kod tunela Gomirje zarobili.¹⁵

25.VII. o.g. razrušili su partizani oko 400 metara željezničke pruge između postaje Tounj — Zdenac i Gomje Dubrave, te porušili 900 metara b.b. linije, nadalje izvadili su i tračnice i porušili 700 metara b.b. linije između postaje Tounj — Zdenac i Košara i zapalili 2 željezničke stražare.¹⁶

26.VII. o.g. održali su partizani promičbeni govor u s. Turković (5 km zapadno Ogulina).

29.VII. o.g. u Turković Selu partizani su razorili crpaljku Ogulinskog vodovoda eksplozivom.

U kotaru Delnice: Talijanska posada u Delnicama odbila je strojopuščani i puščani napad partizana na Delnice, bez vlastitih gubitaka.

U kotaru Vrbovsko: 28.VII. o.g. oko 50 partizana napalo je s. Jakšiće (1 km sjev. istočno od s. Hrvatska Moravica), ali je napad odbijen od milicije i od talijanske vojske iz Hrv. Moravica.

U kotaru Kraljevica: 17. i 18. VII. o.g. partizani napali su Fužine i oružničku postaju u Fužinama. Napadi odbijeni.

U kotaru Novi Vinodol: prisilili su partizani kod s. Batera jednu talijansku bojnu, da se vrati natrag za Novi, odakle je pošla u pravcu sela Batera — Pleterog.

18.VII. o.g. kod mjesta Kozica na putu između Senja i Novi Vinodol napali su partizani iz zasjede talijanske trupe; kojom prilikom su poginula 2 vojnika a 4 ranjena.

U kotaru Senj: 11.VII. o.g. pronađena je partizanska nagazna mina na putu kod Senja. Mina je uklonjena.

19.VII. o.g. napali su partizani na oružničku ispostavu Stirovača i zapalili tamošnju državnu pilanu. U borbi zarobljena su 2 domobrana.

U kotaru Karlobag: 16.VII. o.g. potisnuli su partizani naše snage iz Oštarija (na putu Karlobag — Gospić).

U kotaru Velika Gorica: 21/22.VII. o.g. pojavile su se manje skupnine partizana u s. Dragonožec (občine Dubranec), u s. Lukavec (občine Vel. Gorica), u s. Lomnica Dolnja (občine Vel. Gorica) i u šumi Skupna Draga (občine Dubranec).

¹⁵ U napadu na Gomirje učestvovao je Proleterski bataljon Hrvatske, Udarni bataljon i Prvi bataljon Prvog primorsko-goranskog NOP odreda. Opširno o toku napada vidi dok. br. 18.

¹⁶ Ove diverzije vršile su jedinice Drugog kordunaškog NOP odreda.

Za osiguranje pilane Turopolje u šumi Skupna Draga pojačana je domobranska straža.

U kotaru Dugo Selo: 2.VIII. o.g. odbijen je napad partizana na ustašku bojnu u s. Dubravčak Lijevi.

U kotaru Kutina: 18.VII. o.g. skupina partizana napala je željezničku postaju Voloder i Gračanicu. Naši gubitci: 2 poginula i 3 ranjena. Na postaji Gračanica partizani su razbili uređaje postaje.

2.VIII. o.g. održala je skupina od oko 300 partizana u s. Mikleuška (8 km sjev. zapadno od Kutine) promičbene govore uz dieljenje letaka.

U kotaru Čazma: 20.VII. o.g. došlo je u Garjevica Šumu oko 200 partizana, te su obustavili rad u šumi, sakupili radnike kod s. Miklouš (7 km jug. istočno od Čazme) i održali im govor zaprijetivši im, da više ne smiju raditi u šumi. U Garjevica Šumi prestao je nakon toga svaki rad.

1.VIII. o.g. na putu Posavski Bregi — Ivanić Grad napali su partizani i teško ranili jednog njemačkog nadporučnika. Nadporučnikov momak je pri tom poginuo.

U kotaru Bjelovar: 10.VII. o.g. došlo je oko 45 partizana u s. Novu Ploščicu (8 km istočno od Bjelovara) na odmaranje. Odjel od 30 ustaša stupio je u borbu sa partizanima, koji su pobjegli u nepoznatom pravcu. Na našoj strani 2 poginula i 1 ranjen.

22.VII. o.g. nepoznati broj partizana zauzeo je s. Jasebnik (15 km sjev. istočno od Bjelovara).

24.VII. o.g. ovi isti partizani došli su u s. Bačkovice (8 km sjev. istočno od Vel. Pisanice), oko sela postavili su stražu i zauzeli selo.

U kotaru Grubišno Polje: 17.VII. o.g. skupina od 40 partizana došla je u s. Turčević Polje (10 km istočno od Grubišnog Polja), gdje su seljacima održali promičbeni govor.

25.VII. o.g. napali su partizani iz zasjede kod s. Trojeglavi (4 km jug. istočno od Grubišnog Polja) naš odjel ustaša, koji se je povukao bez gubitaka.

27.VII. o.g. došlo je oko 150 partizana u s. Vel. Dapčevicu, gdje su silom sakupili više seljaka i održali im promičbeni govor.

29.VII. o.g. u šumi »Vujkovača« (4 km sjev. istočno od Grubišnog Polja) sukobile su se naše oružane snage sa skupinom partizana.¹⁷ Prilikom ove borbe nestala su 24 domobrana i 2 ustaše. Partizana poginulo je navodno 40. Nestali domobrani vratili su se iz zarobljeništva bez oružja i odore.

¹⁷ Četvrta četa Trećeg bataljona Prvog slavonskog NOP odreda

U kotaru Garešnica: 21.VII. o.g. upala je skupina partizana u željezničku postaju Veliki Prokop (9 km sjev. zapadno od Garešnice), gdje su raztjerali šumske radnike i željezničko osoblje, porazbijali strojeve i vagona, te pokidali b.b. liniju između Brestovca i Podgarića.¹⁸

23.VII. o.g. skupina od oko 40 partizana izvršila je pljačku u s. Popovac (16 km zapadno od Garešnice), te potom kod tvrtke »Nihag« u šumi Garić zapalili 3 vagona i 40 kubnih metara drva.

25.VII. o.g. napali su partizani s. Brestovac (4 km sjeverno od Garešnice), gdje su opljačkali skladište živežnih namirnica tvrtke »Nihag« i odnijeli živežne namirnice u planinu Garjevicu. Sve zgrade društva »Nihag« u Brestovcu i zgradu željezničke postaje Brestovac zapaljene su.¹⁹

3. — KOMUNISTI

Komunisti nastavljaju uspješno sa svojom promičbom, koju vrše putem letaka i putem održavanja sborova i promičbenih govora. U letcima ističu lažne uspjehe i širenje komunističko-partizanskog pokreta po cijeloj Europi, u svim državama osim Njemačke i Italije. Pozivaju pučanstvo da sakriva ovogodišnje plodove žetve i da ih ne daje za Njemce. Četnike nazivaju partizani u letcima izdajicama.

Komunisti provode vrlo uspješnu promičbu u Lici, Dalmaciji i Primorju, u čemu ih podupiru bjegunci iz onih naših krajeva, koje je anektirala Italija, a koji se nalaze u partizanskim redovima kao nepomirljivi borci.

4. — AKCIJA, RAD I KRETANJE SUMNJIVIH OSOBA

Uspješna kontrola u ovom pogledu je gotovo nemoguća u predjelima u kojima vlada pobunjenička akcija. U krajevima u kojima je postavljena vlast, ova kontrola se sprovodi sa više uspjeha.

5. — STRANA PROMICBA

Vrši se i dalje putem tuđih krugovalnih postaja i ako postoji zakonska zabrana.

U građanstvu kolaju razne viesti, koje se većinom proturaju od strane komunista i našoj državi neprijateljski raspoloženih elemenata.

¹⁸ i ¹⁸ Akcije je izvršila Ceta »Čehaić Kasim« Moslavačkog NOP odreda.

6. — O PRILIKAMA PREHRANE I PROMETA:

U području sjeverno od Kupe i Save po selima nema oskudice u hrani; ali u gradovima vlada velika nestašica najvažnijih živežnih namirnica kao brašna, ulja, masti i šećera.

Prehrana u pasivnim južnim krajevima veoma je slaba, a naročito po selima gdje je dovoz hrane skoro nikakav. U Hrvatskom Primorju prehranbene prilike su očajne. Skupoća raste svakim danom, cijene nekim artiklima su već 10—20 i više struke od prošlogodišnjih, a kontrola je slaba. Podizanju cijena doprinosi i prisutnost talijanske vojske, koja plaća visoke cijene za živežne namirnice.

Željeznički promet na pruzi Karlovac — Ogulin — Sušak ugrožen je od odmetničkih prepada i rušenja pruge, te često dolazi do prekida prometa na ugroženim mjestima.

Željeznička pruga Ogulin — Knin ponajviše je u prekidu.

Željeznički promet na pruzi Sunja — Bihać prekinut je podpuno (osim diela Sunja — Kostajnica). Dio ove pruge od Dobrljina do Grmuše, porušen je.

Promet od Kostajnice do Bas. Novog obavlja se samovozima.

Na željezničkoj pruzi Caprag — Karlovac promet se vrši samo od Capraga do Petrinje.

Željezničkog prometa na dielu pruge Bos. Novi — Prijedor i nadalje nema, jer je pruga razorena, ali se popravlja.

Na pruzi između Novske i Siska zabilježeno je samo jedno rušenje pruge 20.VII. o.g. kod Zivaje, koje nije imalo za posljedicu prekidanje prometa, jer je šteta brzo popravljena, a za vrijeme popravljanja prebačen je promet na prugu Novska — Banova Jaruga — Zagreb.

U krajevima ugroženim od partizana izložene su brzo-glasne linije kvarenju; putevi su nesigurni, te je na nesigurnim putevima obustavljen poštanski samovozni promet.

b) U DALMACIJI:

U cijelom obalnom anektiranom području prilike su veoma nesređene, narod nezadovoljan i nerazpoložen. Većina muškaraca napušta svoje domove i bježi u šumu i priključuje se komunistima. Komunistički napadi na manje postrojbe dešavaju se često. U Šibeniku, Splitu i drugim obalnim gradovima, talijanska vlast vrši često uhićenja raznih osoba, a naročito istaknutih Hrvata.

U partizanskim redovima ima sve više bjegunaca iz anektiranih krajeva Dalmacije, jer talijanske vlasti vrlo loše postupaju sa našim sunarodnjacima u Dalmaciji i u Primorju, pa oni bježe u naše krajeve, gdje se priključuju partizanima.

e) U BIJELOJ KRAJINI:

Na talijanskom području u Bijeloj Krajini situacija je sve gora. Narod je gotovo sav pobjegao u šume, u koliko nije ranije odveden u zbirne logore u Italiju. Već preko 14 dana talijanske vojne vlasti vrše akciju čišćenja, čuje se pucnjava iz raznih vrsti oružja, a vidi se vatra od zapaljenih sela. Željeznički promet prema Ljubljani je obustavljen. Učiteljstvo je rastjerano ili odvedno u logore. Ista je situacija u Dolenjskom.

Glavni logor slovenskih partizana na području Uskočke Planine je u sjedištu općine Sv. Križ. Tamo se zadržavaju u većem broju, jer je to mjesto, kao i kraj prema granici, teritorij bez vlasti. Odatle su dolazili i pojedini agitatori u sela na našem državnom području.

IV. — OBOI ZAKLJUČAK

Obće stanje nepromijenjeno, ali je pojačana partizanska djelatnost sjeverno od Save osobito u oblasti Bilo Gora, Moslavačke planine i na lijevoj obali Save sjeveroistočno od Siska i na lijevoj obali Kupe. Potrebno je širim akcijama pročistiti ova područja.

ZAPOVJEDNIK, GENERAL
(Rumler) **Rumler**

BR. 70

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI PERUŠIĆ OD 8 KOLOVOZA 1942 GOD. O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U SELIMA OPĆINE KOSINJ

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA — KOTARSKA OBLAST U PERUSIĆU.—

Broj: prs: 303/1942. Perušić, 8. kolovoza 1942.
10892

Predmet: Izvješće o djelatnosti
vojničkoj na području
kotara Perušić.

OBCE UPRAVNO POVJERENIČTVO KOD »SUPERSLODE«

Sušak

U vremenu od 5. do 7. kolovoza vođena je vojna djelatnost na području kotara Perušić protiv partizanskih snaga, koje se nalaze na području občina Kosinj, odnosno u selima Krš, Mlakva, Poljan i Lipovo Polje.¹

Zapovjednik te djelatnosti bio je zapovjednik VI. operativne zone g. satnik Milinković Stjepan iz Gospića, a pod njegovim zapovjedništvom su bili časnici: domobranski nadporučnik g. Butković, ustaški nadporučnik Tome Biljan, donaćelnik Zagreba, ustaški poručnik Kuzman Tintor i ustaški poručnik Stipe Marković, zvan Macola, sa više dočasnika.

Sudjelovalo je 492 osobe sa naše strane, i to od Kosinja 150 osoba pod neposrednim zapovjedništvom satnika Milinkovića, 80 domobrana pod zapovjedništvom nadporučnika Butkovića, 103 ustaše pod zapovjedništvom ustaškog poručnika Tintora, 70 ustaša iz Ličkog zdruge. 30 oružnika postaje Janjće, 17 oružnika sa postaje Perušić i Gostovače, te 42 dobrovoljca iz Perušića, koji su bili pod zapovjedništvom napred imenovanih časnika.

5. kolovoza bila su izviđanja glede jakosti neprijatelja i njihove snage, 6. kolovoza razmještaj naših snaga, a 7. se je prešlo na napadaj.

Prvo su se zauzeli u napredovanju slijedeći položaji: Pećinski Vrh 795 m., Razvršina 838 m., iznad Mezinovca 718 m., s južne strane, sa zapadne strane jest rieka Lika, a sa sje-

¹ Na području Kosinja djelovala je Kosinjsko-perušićka četa. Vidi dok. br. 54.

verne strane Miletića Vrh (kod sela Vukelići) 643 m. preden Lisina Vrh 1071 m., Oblaj 958 m., pravac željeznička postaja Janjče.

Zauzeto je bilo: selo Paripovići, Radovići, do prvih kuća G. Krša tj. do raskršća cesta Stedenci — Krš — Janjče i Studenci, Krš, Kosinj, 531 m. Selo Donji Krš je uništeno, jer su naše snage dobivale vatru iz kuća, a također i selo Paripovići i Radovići, te neke kuće u blizini G. Krša.

Od strane Studenaca išao je napad na Karaulu 668 m. uz pomoć talijanskog topništva, koje je podpomagalo rad i napredovanje naših. Od djelovanja topništva razrušeno je 3 kuće i 2 štale, u kojima su imali pobunjenici svoje položaje i napadali naše. Napad se je vršio sa tri strane, no to brdo nije se uzmoglo osvojiti zbog položaja pobunjenika, koji su ih imali u kućama, u podrumima istih, u bunkerima i zidovima, koje su podigli u tu svrhu.

Uzroci da se nije moglo čitav kraj zauzeti jesu utvrde, i to stalne utvrde koje su pobunjenici napravili bilo to u kućama ili na istaknutijim položajima, jako oružje i velik broj pobunjenika. Ustanovljeno je da posjeduju 16 lakih i teških strojnica, te oko 600—700 dobro naoružanih osoba. Nadalje fanatična odbrana pobunjenika, koji nikako nisu napuštali svoje položaje. Bio je slučaj, da je kuća topničtvom i to gornji dio razrušen, a da su pobunjenici nastavili iz podruma, kojeg su napravili za odbranu i dalje tukli iz svojih strojnica. Nisu se dali podignuti unatoč jakih napadaja naših, a u svima okolnim kućama nalazili su se, što je kasnije ustanovljeno, kada su se naši povlačili. Bilo je i takvih slučajeva, da su stanovnici tih sela u kojima stanuje pravoslavno pučanstvo prikazali kao mirni radilici na poljima, a kasnije pojedine ustaše koji su bili u djelatnosti napadali iza leđa. istina bez oružja. Tako je jedan ustaša bio napadnut i bačen na zemlju, no jedva se ipak spasio, budući je jednog ubio. Pučanstvo sela daje im djelotvornu pomoć. Sve žene odrasle sudjeluju djelotvorno u borbi i sa oružjem, dječaci služe im kao glasnici, žene donose hranu na položaje.

Jedan od pobunjenika zarobljen izjavio je: da su mnogi, koji su sudjelovali u napadaju i koji se nalaze među pobunjenicima, primili u Vrhovinama kao četnici oružje, a sada se bore na strani partizana u Kosinju. Isti izjavljuje da je poznati vođa i organizator partizana Srđan Brujić, dobio od jednog talijanskog častnika strojnu pušku i mnogo municije i da četnici u Vrhovinama kao i partizani u občini Kosinj u zauzetim mjestima održavaju vezu sa partizanima u Škarama. To je izjavio Simo Repac, koji se nalazi u Kosinju gdje će

biti preslušan i zapisnik preslišanja dostavljen ovamo, budući se do Kosinja ne može doći bez veće opasnosti.

Za vrijeme te djelatnosti podpisani je obišao sela Kaluđerovac, Mezinovac, Klanac i u Studencima, gdje je pratio čitav tok djelatnosti i uvjerio se, da su snage pobunjenika jake, da imaju jake položaje na svim znatnijim vrhovima, da se brane iz kuća, naročito iz podruma, koji su posebno za to napravljeni, da u zemlji, iz vana neviđeno, imaju ukopane položaje da su podignuti posebni zidovi.

Nadalje na veoma lukav način postupaju u borbi. Puštaju naše snage na veliku blizinu i tada otvaraju žestoku vatru. Iz napred navedenog vidi se, da su naše snage napadale na više mjesta pobunjenike, i da su na svim mjestima gdje su napadali dobivali otpor, koji nije bilo moguće svladati i na svakom mjestu, istodobno, nalaze se strojnice i po pucanju zaključuje se, da posjeduju mnogo automatskog oružja.

U ovoj djelatnosti naših je gubitaka 5 osoba, ranjenih 11, dok se utvrđuju gubici pobunjenika na celom području djelatnosti što mrtvih što ranjenih oko 100 osoba.

Iako nije bilo moguće zauzeti i iztjerati ili pogubiti pobunjenike, ova poduzeta djelatnost dokazala je da su snage pobunjenika jake, i da su im navedena sela u občini Kosinj sje-dišta, a ta su mjesta vrlo pogodna za odbranu.

19to se zaključuje, da je opasnost za mjesto Gor. i Dol. Kosinj, te astala hrvatska mjesta jako velika bilo u občini Kosinj ili susjednim mjestima u občini Perušić, jer pobunjenici mogu lahko uništiti hrvatska sela, koja su manje više nezaštićena.

Prema tome i nadalje ostaje teško stanje u tom dielu kotara Perušić i treba poduzeti jednu jaku djelatnost da se ovaj kraj očisti od partizanskih ruku, a to može samo jakim snagama.

Budući da je cesta i svaka veza sa Kosinjem prekinuta preko Studenaca, budući su brzoglasne veze prekinute i uništene, to treba pružiti vojničko osiguranje na cesti Perušić — Klanac, te pojačati posadu u Kruščici, kao još jedinu preostalu vezu sa Kosinjem, jer se može očekivati svakog časa zauzeće tog mjesta, i tada bi svaka veza pa i glasnicima bila nemoguća, a zauzeće Kosinja bio bi težak udarac, ne samo zbog veće količine oružja, već i zbog položaja samog kraja, tako da bi ponovno osvajanje zadalo mnogo žrtava, **molim da se po pitanju Kosinja postupi najžurnije, jer je Kosinj obkoljen još od 11. srpnja 1942.**, kako je to izvješćeno u izvješću ove oblasti Broj Prs: 270 od 17.VII. 1942. godine, nadalje u izvješćima Prs. br. 271 od 24.VII. 1942. i br. 286 od 31. srpnja

1942., jer jednoga dana može biti ciela občina Kosinj uništena, i tek tada postavljati će se pitanje odgovornosti.

Moral naroda u tim krajevima popušta što nije ni čudo, jer ne može da izvrši žetvu, što mu manjkaju najpotrebnije živežne namirnice i što mu prijete svaki čas uništenje.

Dok vladaju ovakove prilike u selima občine Kosinj nemoguće je raditi na smirivanju pučanstva, jer se može računati da ima dobar dio pučanstva koji i nije sklon partizanima, već želi miran i sređen život, i to sve dotle dok se te snage ne unište.

ZA DOM SPREMNI!

Upravitelj kotarske oblasti
(Glavan)

pristav:

(M. P.)

Glavan

BR. 78

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE STANICE PREKO OD 9 KOLOVOZA 1942 GOD. O BORBI GOLORUKIH OMLADINACA IZ MJESTA MALOG IŽA SA TALIJANSKOM VOJNIČKOM PRATNJOM NA BRODU »SOFIJA«

KOMANDA KRALJ. KARABINJERA DALMACIJE
KARAB. STANICA PREKO — XXII MOB. BATALJON

Br. 222/7 prot. odjelj. 3 Preko, 9 kolovoza 1942-XX

Predmet: Sudski izvještaj o napadu mladića iz Malog Iža na vojnike armije i financ. stražu iz Velikog Iža.

SPECIJALNOM SUDU DALMACIJE — ZADAR

i na znanje

KOMANDI GRUPE KRALJ. KARABINJERA (XXII MOB. BATALJON)

Zadar

Dne 26 srpnja o. g. izaslanik udruženja poljoprivrednih proizvođača iz Zadra, dr Languasco Angel') morao je nastaviti na otoku Ižu masovno sakupljanje ulja, kao što je prethodno bilo urađeno u mjestu Sali, što je s pravom dato na raspoloženje Prehranbenom uredu Guvernerata Dalmacije. Pošto još nije bilo pripremljeno ulje na Velikom Ižu, odlučeno je da se sakupljanje izvrši najprije u dijelovima M. Iža, gdje je, da se ubrza rad na rekviziciji, bio poslan sa V. Iža

kopnenim putem radnik dodijeljen magazinu Draškov Antun s time da prethodno obavijesti župnika, čuvara magazina.

Došavši na M. Iž, Draškov je utvrdio da je prethodne noći ukradeno 20 kvintala ulja i zbog toga se, obavijestivši župnika, koji se još odmarao, odmah vratio nazad da se nađe u potrebi dr-u Languasco i Armiji.

Komandant stanice V. Iž, st. vodnik Scillieri Salvatore, zajedno sa tri karabinjera i dva financa zatraženih kao pojačanje od komandanta mjesnog odreda kralj, financijske straže, uputio se po običaju na mjesto krađe radi istraživanja slučaja.

Kasnije, pomoću motornog čamca »Sofija« — vlasništvo nekog Franine iz Poljane (Preko) — unajmljenog od udruženja za rekviziciju ulja na otocima, odvezli su se na M. Iž pomenuti dr Languasco i vodnik financ Rizzo Giacchino, komandant odreda iz V. Iža, koji se tamo uputio na svoju vlastitu inicijativu iz osjećaja dužnosti, zajedno sa jednim financom.

Međutim st. vodnik Scillieri, djelujući sa drugim vojnicima, sakupio je čitavo stanovništvo mjesta, između koga je odabrao vjerojatne začetnike krađe, neke svjedoke i neke osobe protivne našem ubjeđenju i naredio da se transportiraju u V. Iž zbog preslušavanja i provjeravanja i to: pedesetak mladića i četiri ili pet žena. U međuvremenu je ponovo poslao u V. Iž karabinjera Gentile Bernardino, da odatle iz tamošnje karabinjerske stanice prenese vijest o događaju telegramom, ali ga nije mogao uputiti, jer je bila prekinuta telegr. linija.

Uhapšenici su bili ukrcani na motorni čamac »Sofija«, gdje su se takođe smjestili i dr Languasco i svi vojnici, poimence st. vodnik Scillieri Salvatore, karabinjeri Baldoni Elia i Sassaroli Giovanni, vodnik Rizzo Giacchino i financi Ninu Antonio, Pintaura Salvatore i Macciarandi Amilcare.

Oko 11 sati čamac je napustio M. Iž u pravcu V. Iža. Kad se čamac udaljio jedva 400 m. od obale iznenadnim pokretom uhapšenici su napali naše, koji su hrabro reagirali upotreбивši oružje i tako ubili jednog napadača, a petoro ranili.¹

Borba, koja je iza toga nastala, trajala je nekoliko minuta: napadači, kojih je bilo više na broju, mogli su savladati naše, koji su pali ili bili bačeni u vodu, a neki ranjeni. U čamcu je ostala lješina st. vodnika Scillieri-a, na koga se očito svalila bijesna mržnja napadača — i ranjeni financ

¹ Omladinci su bili goloruki, dok je talijanska pratnja bila naoružana. Napad na talijansku naoružanu pratnju otpočeo je na povik jednog omladinca »Razoružavajmo fašiste«. (Opširnije vidi Zbornik, tom V, knj. 7, dok. br. 78.)

Ninu. Tom zgodom vjerojatno je i dr Languasco pao u more; do sada nije pronađen.

Pobunjenici, pošto su se na taj način oslobodili, okoristivši se oružjem, što su ga oduzeli našima, primorali su posadu motornog čamca da ga povrati nazad, pa da pristanu na jednom mjestu obale kraj M. Iža. Četrdesetak njih sašlo je na kopno; ostali, sa ranjenima i dva mrtva, naredili su kapetanu motornog čamca da proslijedi za M. Iž. Tek što su tamo stigli prispjele su neke žene i ljudi sa dobavljenim živežnim namirnicama (hljeb, vino, rakija) i odjećom (prekrivači, čaršavi, lično rublje, zavoji za ranjenike).

U međuvremenu pobunjenici su kružili u nekim dijelovima mjesta opalivši nekoliko hitaca i nastojeći pobuniti čitavo stanovništvo; prijetili su smrću onima, koji nisu uz njih pristajali. Tom prilikom ubijeni su talij. učitelj Perego Beniamino i njegova majka — njihove su lješine bile kasnije pronađene u moru — i tri seljaka iz mjesta, rodom Talijani.

Ponovo se popevši na čamac zajedno sa dvije mlade žene, pobunjenici su se odvezli na Dugi Otok i iskrkali se na nenastanjenom dijelu obale, nazvanim »Crvena stena« kojemu je nasuprot otok Rava. Sa sobom su ponijeli svog mrtvog druga i pet ranjenika.²

Posada motornog čamca: kapetan Ivanov Simun sin pokojnog Ivana iz Preka i strojar Franin Eugen sin Josipa iz Poljane oslobođeni su pod uvjetom da šute o onome što se dogodilo i što su vidjeli i da bace u more lješinu st. vodnika Scillieri-a. ..

Tada se motorni čamac mogao vratiti; ne dugo iza 15.30 sati u V. Ižu, Ivanov i Franin referirali su o događaju našim mjesnim vlastima. Istim čamcem, na koji su se uspeli ljekar, da pruži pomoć ranjeniku i poručnik milicije, prevezene su u Zadar lješina st. vodnika i financ Ninu, koji je prenesen u vojnu bolnicu.

Osim dr Languasca od naših je nestao ponovo mobiliziran karabinjer Sassaroli Giovanni sin Antonia. Kasnije je pronađena lješina drugog karabinjera, takođe ponovo mobiliziranog po imenu Baldoni Elia sin Luigi. Obojica su pripadali XXII-om mob. bataljonu.

Jedan podoficir i jedan financ stražar su ranjeni; druga dvojica financa neozlijeđeni pošto su se spasili plivanjem.

Na motornom čamcu »Sofija« ostao je tovar ulja rekviriran prethodno u mjestu Sali. i transportovan je u Zadar.

¹ Ovom prilikom otišlo je u partizane iz Malog Iža 188 muškaraca i 60 žena. Najveći dio njih prebacio se oko 8 rujna na obalu kod Biograda, a odatle, preko Bukovice, za tromedu Like, Bosne i Dalmacije, gdje su stigli 13 rujna.

Iz prvih istraživanja na otoku sa strane policijskih organa vojske — upućenih na lice mjesta zbog uvođenja reda i javne sigurnosti — bilo je moguće do sada utvrditi naročitu odgovornost zbog sudjelovanja u teškim događajima kod sedmorice slijedećih mladića iz V. Iža.

Pomenuti mladi uhapšenici strijeljani su:

- 1) Vojvodić Mirko od oca Mihajla i majke Brčić Ivanke; rođen u V. Ižu 6. IV. 1913.³
- 2) Bilan Vicko od oca Šimuna i majke Bilan Lucije; rođen u V. Ižu 1. II. 1920.
- 3) Bilan Emil od oca Šimuna i majke Bilan Lucije; rođen u V. Ižu 9. II. 1924.
- 4) Letinić Ivan od oca Šimuna i majke Sutlović Ane; rođen u V. Ižu 6. XII. 1923.
- 5) Bilan Benjamin od oca Šimuna i majke Herov Mihajle; rođen u V. Ižu 19.V. 1912.
- 6) Cvitanović Ciko od oca Mihajla i majke Sorić Marije; rođen u V. Ižu 1.VII. 1925.
- 7) Skorlić Vinko od pok. Tome i pok. Sorić Mihajle; rođen u V. Ižu 19. IV. 1910.

Uslijed čišćenja stanovništva 361 član obitelji pobunjenika (82 muškarca iznad 10 godina, 185 žena iznad 10 godina, 94 dječaka ispod 10 godina) uhapšen je i upućen u koncentracioni logor na Molatu.

Nastavljaju se operacije hapšenja nekih mladića iz M. Iža koji su se sklonili u jednoj špilji Dugog Otoka na visini otoka Rava.

Razgranata su shodna istraživanja za traganjem 20 kvintala ukradenog ulja, koje je izgleda ukrcano na barku br. 1374 — vlasništvo Lukin Šimuna pok. Ivana iz M. Iža.

Naknadno će se javiti sa slijedećim izvještajem ishod posljednjih istraživanja.

Poručnik komandant
Antonio Cordopatri

³ Omaška. Vjerojatno treba 1921 ili 1911.

BR. 79

**IZVADAK IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA VIŠE KOMANDE
ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA« OD 10
KOLOVOZA 1942 GOD. O BORBAMA NA PODRUČJU KOR-
DUNA, GORSKOG KOTARA I POKUPLJA**

Komanda V. arm. korpusa

10650 10. 8. 42

16787 11.8.42

8. 8. 42

Kamenica (Karlovac IH-AP)

- Ustaniци su napali hrvatsku posadu. Hrvatske jedinice, upućene iz Ogulina radi pojačanja (po odobrenju naše komande sektora), vratile su se, pošto su naišle na jak otpor. Pretrpjele su slijedeće gubitke: 1 ranjenog i 16 zarobljenih, među kojima jednog oficira.¹

Vrhovnoj komandi 16800 11.8

9. 8. ujutru

Pisarovina (Zagreb QK-BS)

- Ustaniци, koji su došli iz zone Gorjanci, napali su mjesto. Zagreb je poslao pojačanja. U toku je izviđanje zone Ozalj i Lipa.²

10. 8. u 8 časova

Lepenice (Sušak VH-AX) Mrzla Vodica

- Ustaniци su napali našu auto-kolonu sa drvima za Intendanturu. Naše reagovanje je nakon žestoke borbe otjeralo napadače. Započeto je čišćenje prema Mrzloj Vodici i došlo je do sukoba sa pobunjeničkim snagama. Neprijatelju su nanijeti gubici od 10 mrtvih i zaplijenjen je jedan mitraljez. Naši gubici: mrtvi — 1 oficir i desetak vojnika. Broj ranjenih nije preciziran. Kasnije je precizirano: 1 oficir i 14 vojnika poginuli, a 12 ranjeni.³

¹ Napad na domobransku posadu u Kamenici izvršio je Prvi i Drugi udarni bataljon i Prva omladinska četa iz sastava Grupe kordunaških NOP odreda. O ovoj borbi vidi dok. br. 22 i 55.

² Napad na neprijateljsku posadu u Pisarovini izveli su 2 i 3 četa 4 bataljona Prvog kordunaškog NOP odreda i 1 četa Zumberačko-pokupskog odreda. Opširnije vidi dok. br. 22, 36 i 55.

³ Napad na ovu talijansku autokolonu izvršile su tri čete Prvog proleterskog bataljona. Opširnije o ovoj akciji vidi dok. br. 26. U operativnom dnevniku Više komande oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija« pod br. 37 se daje naknadno objašnjenje u kome se kaže slijedeće: »Našim gubitcima treba dodati: zapaljen kamionet ... Zapaljeno nekoliko kamiona ... Radi represalija zapaljeno je nekoliko kuća u Mrzloj Vodici i strijeljana su 4 simpatizera«.

**PREGLED DJELOVANJA ČETNIČKIH JEDINICA OD 11
KOLOVOZA 1942 GOD. NA PODRUČJU LIKE¹**

Divizija

Operativna aktivnost
pješađijske divizije
u mjesecu srpnju
1942 — XX

Prilog Br. 3/a listu 10670
od 11-8-942/XX
Komande V armijskog
korpusa
Operativna služba

Izvršene akcije ili operacije				Sinteza postignutih rezultata	Izvršene represalije	
Q3 3 Q3	Upotrebijene snage	Zona	Svrha		Vista	Podaci o suštini
				Represalije		
Srpanj	Antikomunistička dobr. mil. Otočca	Škare (XV-GQ)	Akcija uznemiravanja partizana	Uznemiravanja		
14 .	Antikom, dobr. mil. Otočca 6* ljudi	Doljani (IH-KI- GQ)	Obrana na- selja Doljani	Odbijeni na- padači		
18 .	Antikom, dobr. mil. Otočca	Komarnica (K1-GQ)	Obrana puta Otočac—vrho- vine	Osujećen po- kušaj sabota- že		
19 .	Antikom, dobr. mil. Podum (XT-XV-GQ)	Podum	Obrana mjest	Odbijeni na- padači		
	Škare (XV-GQ)	Škare				
	Glavate (XR-XT- GS)	Glavace				
19 .	Antikom, dobr. milic. Zalužnice (IH-GO)	Podum	Oslobodenje antikoinunista zarobljenih istog dana	Oslobodeno 30 antikoinu- nista		
27 .	Antikom, dobr. mil. Zalužnice	Raskrsnica Sv. Marko	Skidanje blo- kade sa puta za Vrhovine (1)	Put osloboden blokade		
29 .	Antikom, dobr. milicija Otočca	Staro Selo (XR-GQ)	Akcije uznemiravanja	Uznemiravanja		
						Ukupno...

¹ Prevod sa talijanskog originala koji se nalazi u arhivi V.I.I. U svojim mjesečnim izvještajima komande talijanskih divizija slale su podatke i o dejstvima četnika (t.zv. Antikomunističke milicije) koji su bili u svakom pogledu pod komandom talijanskih jedinica.

Operativna aktivnost
razvijena od div. „RE” — M. V. A. C
Drugi dio

Naši gubici ²			Neprijateljski gubici ³							P r i m j e d b e	
mrtvi	ranjeni	nestali	mrtvi	ranjeni				O ratnom materijalu		R a z n o	
			$\frac{X}{Y}$ (1)	$\frac{X}{Y}$ (1)	strijeljanje po- slije regular- nog procesa	strijeljani	internirani	pušteni na slobodu	izgubljen		zapljenjen od neprijatelja ili uništen
13	10	45	3							1 mi- taljez	1) Akcija ostvarena pojačanjem od talijanskih trupa.
5	8	27	58			11				1 pu- ška	
1	2	2	11			3				9 pu- ška	
3		22	21			7					
22	20	96	93			21				11	

⁵ Gubici t.zv. Antikomunističke milicije

³ Partizanski gubici

BR. 81

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE POKUPJE OD 12 KOLOVOZA
1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA PISAROVINU**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA POKUPJE.

Broj: 185 Taj. 1942. Karlovac, dne 12. kolovoza 1942.
Predmet: Pi&arovina napadnuta i popaljena po odmetnicima.

1.) MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Tajništvo ministra

2.) USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI.

Zagreb.

Ova Velika župa primila je u gornjem predmetu od kotarskog upravitelja u Pisarovini ovo izvješće:

»Dana 9. o. mj. u 3.30 sati napali su partizani mjesto Pisarovinu i u 4.30 zauzeli mjesto.¹

U Pisarovini je bilo 13 oružnika, 8 domobrana, 5 ustaša iz škole Kerestinec i 31 iz pripremljene bojne.

Partizani su zarobili desetak ustaša, 4 oružnika i nekoliko domobrana. Od civila odveli su Jurišu Kovačevića iz Pisarovine, Orlovića telefonistu, Milana Turka gostioničara, Tonjaka Slavka studenta medicine i Dr. Antu Dančevića, kotarskog liječnika, te jednog činovnika, koji je dodijeljen na općinu Pisarovina za osnivanje glavnih knjiga.

Popaljeno je 7 zgrada i to: kotar, sud, općina, onižnička postaja, bivša pošta vlasništvo Tahijanića i sadašnja pošta vlasništvo Dr. Rudolfa Surine.

Istoga dana pustili su zarobljene Milana Martinovića ustaškog dužnostnika, te još 7 ustaša, a prethodno su ih sve svukli.

Partizani su u selu rekvirirali 5 kola kojima su vozili ranjene, mrtve i robu.

Iz općine je odnešeno 32.000 Kuna iz pošte 4.000 Kuna, iz oružničke postaje 20.000 Kuna dok kasu kotarske oblasti nisu mogli otvoriti. Brava je pokvarena, a u kasi se nailazi oko 9.000 do 10.000 Kn.

¹ Napad su izvršile Druga i Treća četa Četvrtog bataljona Prvog kordunaškog NOP odreda i četa Zumberačko-pokupskog odreda.

Pošto se u Pisarovini ne može dalje kotar voditi predlaže se pojedine občine dodijeliti susjednim kotarevima i to Kupinec i Pisarovinu Jastrebarskom, Donju Kupčinu Karlovcu, Pokupsko Sisku, a Lasinju vratiti Vrginmostu, gdje je do 1941. pripadala.

U koliko je to nemoguće moli se odrediti kao sjedište Zagreb, koji je sa kotarom povezan stalnom autobusnom vezom.

Prema pričanju očevidaca napadača je moglo biti oko 800.

Tim povodom izvješćuje se sljedeće:

Od strane kotarske oblasti u Pisarovini bilo je već od dulje vremena izvješćivano o prietećoj opasnosti za Pisarovinu, kao i o nedostatnim mjerama obrane, povodom kojih izvješća se je stalno kod zapovjedništva ovdješnjih oružanih snaga tražilo pojačanje obrane. Ovim traženjima nije bilo u zadovoljavajućoj mjeri udovoljavano uvijek s obrazlaganjem, da nema dovoljno na raspolaganju ljudstva ni oružja, dok evo nije došlo do ovog nemilog događaja.

Potpisanom nije namjera da kritizira postupke zapovjedništva vojnih i ustaških oružanih snaga, no ipak mora upozoriti na ovu okolnost s obzirom na razmještaj raspoloživih oružanih snaga.

Zašto posade u već popaljenoj Lasinji i manje važnom Banskom Kovačevcu broje na stotine ljudstva, dok obrana Pisarovine s toliko važnih državnih i privatnih objekata nije brojila ni 60 ljudi. Sada po izvršenom napadu našlo se je ipak zadovoljavajuća obrana, što da je prije učinjeno bilo, vjerovatno ne bi bilo došlo do ovog događaja.

U pogledu prijedloga kotarskog upravitelja, da se kotar Pisarovina pocijepa — navesti je, da se isti ne usvaja.

U koliko u najskorije vrijeme neće usliedeti obsežna akcija za konačno uništenje odmetničkih banda, onda će trebati Pisarovinu toliko trajno osigurati, da budu ovakovi događaji isključeni. To se mora učiniti radi ondješnjeg hrvatskog pučanstva i radi spriječavanja daljnjeg prodiranja tih banda, jer na koncu Pisarovina je na domah samog Zagreba.

Ako za oženjene državne službenike neće dostajati stanova, to se ovi mogu premjestiti, a namjestiti druge neoženjene.

U ovome pogledu zatražiti će se potanki izvještaj od kotarskog upravitelja, te će se potom tamo staviti odgovarajući prijedlog.

Za dom spremni!

(M.P.)

Veliki župan:
(Potpis nečitak)

BR. 70

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA OD 13 KOLOVOZA
1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA ORUŽNIČKU
POSTAJU SUPETAR NA OTOKU BRACU**

Omiš, dne 13/8 1942

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA CETINA
Taj. broj: 2062/42

Predmet: Napadaj partizana na
Supetar.

- 1) Obće Upravnom Povjereničtvu kod višeg zapovj. tal. oruž. snaga »Slovenija-Dalmacija« — Sušak
- 2) Ministarstvu unutarnjih poslova — Zagreb, Tajništvo ministra
- 3) Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Zagreb
- 4) Ustaškoj nadzornoj službi, Ured I/III — Zagreb
- 5) Zapovjedništvu III Zbornog područja, Glavnostožerni odjel — Travnik
- 6) Zapovjedništvu 6. oružničke pukovnije — Mostar

Kotarska oblast Supetar brzoglasno od 13 kolovoza tg. javlja:

»Noćas dne 13 kolovoza u 3 sata jedna grupa partizana navalila je na oružničku postaju u Supetru sa jačinom od prilike 150 naoružanih ljudi puškama, bombama i strojnicama. Ovi su bili razdijeljeni na više mjesta u manjim grupama, dok je glavnina bila koncentrirana prema oružničkoj postaji. Napadači su pozivali više puta postaju (ljude) da se predadu, u protivnom da će otvoriti vatru. Predhodno su provalili u postaju rizničke straže, koja se nalazi tik uz oružničku postaju. Riznički stražari iza kako su partizani provalili u njihovu postaju, predali su im pet (5) pušaka, 120 naboja bez borbe, a istodobno je slijedila pucnjava na oružničku postaju iz strojnica i pušaka.

Oružnici se nisu predali, već su se postavili u pripremu i otvorili vatru. Financijske i italijanske patrole izašle su istodobno iz kasarne na ulice i otvorile vatru puškama i bombama, a zatim se uputile prema oružničkoj postaji, međutim su se partizani udaljili i prestala je pucnjava.¹

¹ Napad je izvršila Ceta bračkih partizana.

Žrtava nije bilo osim što je oružnička postaja oštećena u nutrini pomješća.

Posebni izvještaj slijedi.«

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom Spremni!

(M.P.)

Zamjenjuje Velikog Župana

Podžupan:

(Potpis nečitak)

BR. 83

PREGLED BROJNOG STANJA STANOVNIŠTVA PREDVIĐENOG ZA INTERNIRANJE SA PODRUČJA CABRA, GEROVA I PREZIDA OD 13 KOLOVOZA 1942 GODINE¹

Spisak Scotti

13. 8. 1942.

PREGLED CIVILNIH OSOBA I STOKE

Gerovo osoba	ništa	stoke	83
Plešće	„ 180	„	200
Čabar	„ —	„	100
Prezid	„ 300	„	80
Osilnica	„ 150	„	70

Draga: nedostaje svaki izvještaj

Kapetan **A. Scotti**

Iz Gerova evakuisano danas 400 osoba

¹ Ovaj pregled je sastavljen u vrijeme masovnog deportovanja stanovništva iz ovih područja. Stanovništvo je internirano u logore na Rabu, Krku i u logore Italije. Ovim deportovanjima stanovništva, Talijani su ostvarivali plan o raseljavanju t. zv. »novopripojenih dijelova«. Pregled se odnosi na lica koja je trebalo internirati. (Podaci iz arhive V. I. I.)

BR. 84

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE ORUZNICKE PUKOVNIJE OD 13 KOLOVOZA 1942 GOD. O AKCIJAMA DALMATINSKIH PARTIZANA U PRVOJ POLOVICI KOLOVOZA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO

6. ORUZNICKE PUKOVNIJE

TAJNO

J.S. Broj 1570/taj

U Mostaru, dne 13. kolovoza 1942.

Predmet: Izvještajna služba za
minulih 15 dana.—

1. — VRHOVNOM ORUZNICKOM ZAPOVJEDNICTVU (J. S.) ZAGREB
2. — ZAPOVJEDNICTVU I. i IH. DOMOBRANSKOG ZBORA (GLST).
3. — OPUNOMOĆENIKU MINISTRA UNUTARNJIH POSLOVA ZA VELIKE ZUPE VRHBOSNA, HUM i USORA I SOLI SARAJEVO
4. — OBCEM UPRAVNOM POVJERENICTVU N.D.H. KOD VIŠEG ZAPOVIED. TALIJAN. ORUZ. SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA« (II ARMATA) SUŠAK
5. — ZAPOVJEDNICTVU 1, 2, 3, 4 i 5 ORUZNICKE PUKOVNIJE (J. S.)
6. — KRILNOM ORUZNICKOM ZAPOVJEDNICTVU MOSTAR, DUBROVNIK, OMIS i BILECA U TREBINJU.—

Temeljem odredaba privremenog uputa za organiziranje i rad izvještajne službe u vojsci i zapovjedi Vrhovnog oružničkog zapovjedništva J.S. Broj 320/taj od 31 srpnja 1941. godine, podnosim slijedeće izvješće za minulih 15 dana.

3) KOMUNIZAM:

Usljed neaktivnosti talijanskih vojnih snaga i nedostatka naših, komunisti pod vidom partizansko oslobodilačke borbe sve jače ugrožavaju pojedina područja ove pukovnije. Osobito u srednjoj Dalmaciji gdje je stanje veoma teško i gdje je pobunjenička djelatnost najjača. Postupci Talijana prema našem pučanstvu, slabo ekonomsko stanje i nezaštićenost doprinose da se komunizam sve više širi i dobija maha i među građanima koji tome nijesu bili nikada skloni. Komunisti ovo stanje iskorišćuju u punoj mjeri i promidžbom stvaraju za sebe sve povoljniji teren. Njihova djelatnost, koja se sastoji u napadima na naše i savezničke postrojbe, na sela i osobe koje im nijesu sklone, na državnu i samoupravnu imovinu,

najjače se ispoljava na području velike župe Cetina osobito u Makarskom primorju i na otoku Hvaru i Braču. Akcije talijanskih snaga u koliko su bile poduzete, bile su proforma, površne i neobimne, tako da nijesu dale nikakove rezultate.

U savezu sa njihovom akcijom pod vidom partizansko oslobodilačke borbe, u toku minulih 15 dana dogodilo se je sljedeće:

Na području oružničkog krila Omiš:

14. srpnja u 6 sati u uvali Tiha Vala između sela Bobovišća i punte otoka Brača, oko 20 naoružanih partizana, napali su puščanom vatrom na brod, koji promiseće između Mišne i Supetra i prisilili posadu broda, da pride sa brodom k obali. Brodom je putovao oružnik postaje Milna Franjo Lukić koji je u svojstvu teklića pratio oružje, opremu i strijeljivo od dva odbjegla pričuvnika u stojbinu krila u Omiš. Partizani su mu sve opljačkali, dok ostale putnike i talijanske vojnike nisu dirali. Među napadačima prepoznat je odbjegli oružnik Stjepan Biskupović, koji je pobjegao sa or. postaje Selca.¹

18—19 srpnja u noći, prepilali su partizani 6 komada b. b. stubova na mjestu zv. »Prosjeka« područje or. postaje Dicmo. Linija je dođućeg dana dovedena u prijašnje stanje.

19. srpnja u predvečerje, jedna skupina partizana zapalila je zgradu or. postaje Igrane, koja je ranije napuštena i momčad ušla u sastav postaje Gradac. Od državnih stvari izgorila su 2 ormara, 2 stola i 2 ormarića za opremu, koje nije ranije bilo odnešeno, jer nije bilo prometnih sredstava.

20. srpnja u 15- sati obhodnja or. postaje Dicmo od 1 oružnika, 1 domobrana i 5 milicionara, sukobila se je sa 2 komunista u selu Ercegovci kotara Sinj, koji su kao teklići došli u ovo selo. Jedan od komunista neki Božo Vukasović opalio je jedan hitac iz samokresa, ranio jednog milicionara i pobjegao, dok je obhodnji uspjelo uhvatiti komunistu Roku Prančić, koji je predat kotarskoj oblasti.

20. srpnja u 23 sata jedna grupa neutvrđenog broja naoružanih partizana, upala je u selo Vrbovsku na otoku Hvaru i ovom prigodom opljačkali su tvornicu sardina »Neptun« odnesavši 2.500—3.000 kg ulja i oko 40.000 kutija sardina, pa su ovo ulje i sardine podijelili među pučanstvom.²

¹ Napad izvršila jedna desetina Cete bračkih, partizana.

² Akciju izvršio jedan vod Hvarske partizanske čete »Matija Ivanić«.

20. srpnja u 15 sati jedna skupina od 50—60 naoružanih partizana,³ izvršila je napad pušcanom i strojopuščanom vatrom na parobrod »Vis«, Jadranske plovidbe Sušak u momentu, kada je brod uplovio u luku »Živogošće« (3 km jugoistočno od Igrana). Na brodu su se nalazili oružnici Ivan Đolongo. Marko Meić i domobran Đemail Osmanagić. Oružnik Dolongo i domobran Osmanagić ubijeni su po partizanima, dok su oružnika Meića odveli sobom. Putnike su skinuli sa broda, brod opljačkali, a po izvršenoj pljački kapetana broda prisilili da brod istjera na pučinu za oko 100 metara, gdje su ga potopili. Putnike nisu dirali, osim što su odveli jednu ženu neku Zoru Kunst majku ustaškog tabornika iz Gradca. Šteta se cijeni na 20,000.000 kn.

22. srpnja u 10 sati oko 80—100 naoružanih partizana,⁴ sačekali su 3 talijanska samovoza kod mjesta »Plitvina« (2.5 km jugoistočno od Gradca) na koje su otvorili puščanu vatru. Ubili su 7 talijanskih vojnika, a 5 lakše i teže ranili. Jedan su samovoz zapalili, a dva uništili — polupali. Samovoze su opljačkali i palo im je u ruke 3 strojopuške. Po izvršenom napadu povukli su se u pravcu sela Bačina.

22. srpnja u 9.30 sati, jedna skupina partizana pripremala je napad na oružničku izpostavu Tugare, kotar Omiš, ali su oružnici pravodobno ovaj pripremani napad osujetili i napadače bez gubitaka odbili.

23. srpnja u 18 sati jedna skupina neutvrđenog broja naoružanih partizana, sačekala je na putu Sinj — Vrlika u blizini manastira Dragovića, kotar Sinj teretni samovoz Petra Vuletića iz Sinja. Samovoz su opljačkali i 6 putnika zarobili, od kojih su slijedećeg dana trojicu pustili, dok se za sudbinu ostale trojice do danas nezna.

23. srpnja u 23 sata jedna grupa neutvrđenog broja naoružanih partizana, upala je u selo Bračević, kotar Omiš i opljačkala župni stan. Župnik je bio odsutan pa su mu partizani ostavili jedno pismo u kome su mu naveli »**Fra Vlade nemoj zamjeriti što te nismo našli, naći ćemo te drugi put — partizani**«. »**Smrt fašizmu sloboda narodu**«. »**Otvoren ti je put pa dovedi Talijane, ali onda nećeš pobjeći**«.

23. srpnja uhićen je i odveden u planinu Biokovo oružnički narednik Jakov Radelj, krila Livno — Jajce, dok se je nalazio u selu Drašnice, kotara Makarska, gdje je prigodom proputovanja na novu udjelbu svratio da obiđe obitelj.

³ Dijelovi Bataljona »Jozo Jurčević«. U dok. br. 7 stoji da je ova akcija izvršena 27 srpnja.

⁴ Jedna četa Bataljona »Jozo Jurčević«

24. srpnja u 1 sat jedna skupina neutvrđenog broja naoružanih partizana, upala je u selo Sutivan, kotar Supetar i iz zgrada općinskog poglavarstva odnijeli svu pismohranu, novačke listine, slike poglavnika i sve ovo pred zgradom općine zapalili. Razoružali su općinskog pandura i lugara odnesavši prvom samokres, a drugom lovačku pušku.

29. srpnja u 10 sati jedna skupina od oko 250 naoružanih partizana⁵ izvršila je napad na jednu talijansku samovoznu kolonu kod sela Bili Brig (10 km sjeveroist. od Sinja). Ovom prigodom ubijeno je oko 30, a ranjeno oko 50 talijanskih vojnika i 2 častnika. Zapaljeno je 6 samovoza, a u ruke partizana palo je dosta pušaka, strijeljiva i nekoliko strojnica. Poginuo je i naš jedan pričuvni domobran, koji je u samovozu putovao kući. U pomoć je priskočila naša i talijanska vojska iz Sinja, ali su partizani pravodobno umakli. Pronađeno je na mjestu napada 5 poginulih partizana.

30. srpnja u mjestu Omišu i okolnim selima, osvanuli su nalijepljeni po kućama komunistički letci naslova »Omladino« u kome se mladež poziva, da ne pristupa stavnom povjerenstvu radi novačenja jer je toga dana bio odpočeo rad na novačenju u Omišu.

Iste noći po nepoznatim partizanima prepilano je 5 b. b. stubova na cesti Sinj — Han (3 km od Sinja) i presječene b. b. žice. Idućeg dana talijanski vojnici popravili su b. b. liniju.

Iste noći nepoznati broj partizana pokušao je napasti talijanske straže u blizini vojarne hrvatskog domobranstva i na bloku za Livno kod kapelice Sv. Ane u Sinju, ali je napad uspješno odbijen.

30. srpnja jedna skupina neutvrđenog broja partizana upala je u selo Povije, kotar Supetar, zatvorila poštanski ured, a ključ sa sobom odnijeli ...

30. srpnja u 23.30 sati oko 80 naoružanih i 60 nenaoružanih partizana, upali su u selo Postire, kotar Supetar. Pjevali su razne protudržavne pjesme uz poklike protiv fašizma i ustaša. Oduzeli su od općinskog tajnika ključeve od općine, upali u zgradu i svu pismohranu sa novačkim listinama i izkazima pokupili, kao i pečate i slike Poglavnika, odnijeli na obalu i tamo spalili. Ovo su učinili i u zgradi razdjela rizičke straže.

30 srpnja jedna skupina od 40 naoružanih partizana prepilala je 4 b. b. stuba na liniji Zagvozd — Imotski, a 31. srpnja u 1 sat ova ista skupina srušila je državni put na mjestu

⁵ Prvi dalmatinski udarni bataljon

»Močin Docu« na Turiji, kotar Imotski između km 390—391 u dužini od 13 metara. Put, a ni b. b. linija do danas nije popravljena, te je svaki promet nemoguć.

31. srpnja u noći, partizani su srušili državni put na km 44 na liniji Makarska — Split u selu Donja Brela, kotar Makarska u dužini od 40 metara i na ovom istom mjestu snižili su oko 1.000 m. b. b. linije. Na ovom dijelu puta, svaki je promet nemoguć, a do danas još nije popravka izvršena.

30. srpnja oko 20 sati oko 40 naoružanih partizana, porušili su državni put Split — Metković na mjestu zv. »Vučin Dol« — Turija na km 300—301 u dužini od 16 metara i malo podalje od ovog mjesta prepilali su 3 b. b. stuba. Promet je nemoguć, a opravka još nije izvršena.

30. srpnja u 11.30 sati 15 naoružanih partizana," upalo je u zgradu poreznog i općinskog ureda u Starigradu n/H, kotar Hvar. Sa uperenim samokresima svo osoblje sakupili su u jednu sobu, a zatim nastavili pljačku odnesavši 3 pisaa stroja i 190.000 kn državnog novca iz blagajne. Pokupili su još raznih dragocjenosti za 13.000 kn poskidali slike Poglavnika, a zatim ured napustili i udaljili se. Po ovome je izvijesteno oružništvo 1 sat poslije događaja i pošlo u potjeru, ali su partizani već bili umakli. Tražena pomoć od Talijana nije data.

31. srpnja u noći jedna skupina neutvrđenog broja naoružanih partizana, upala je u zgradu mjesne općine u Supetru na Braču, pokupila sve spise, novačke listine i izkaze, pečate i slike Poglavnika i sve pocjepali na sitne komadiće i zapalili. Zgrada općine nalazi se na samoj obali, gdje udaljeno za 25 m stoji talijanska i naša straža, koji nisu ništa primjetili.⁷

31. srpnja po noći, partizani nepoznate jačine, prepilali su pokraj ceste Klis — Solin u selu Rupotine 7 b. b. stubova, a pokraj puta (prećac puta Klis — Solin) između sela Gizdića i Požiralo 29 b. b. stubova i pokraj same željezničke postaje Klis 9 b. b. stubova. Jedan dio porušene pruge od strane Talijana popravljn, dok se radovi i dalje nastavljaju na ostalom dijelu.

1. kolovoza u 15 sati zapaljen je kod sela Hrvatca, kotar Sinj jedan borov gaj, te je uz pomoć naše i talijanske vojske vatra pogašena kroz nekoliko sati. Sami mještani nisu htjeli ići gasiti požar, pa se sumnja, da je ovo djelo partizana.

⁶ Borci Hvarske partizanske čete »Matija Ivanić«-

⁷ Akciju su izvršili dijelovi Cete bračkih partizana.

4. kolovoza u 21.45 sati u Makarskoj, nepoznati partizan ispalio je 2 hitca iz samokresa na profesora Alač Jakova, općinskog povjerenika i logornika u Makarskoj i učitelja Ivana Babića iz Makarske, ali bez posljedka. Po izvršenom djelu, povukao se je u obližnju šumu, a potjera od strane naših i talijanskih snaga nije urodila plodom, jer je napadač pravodobno pobjegao.

5. kolovoza u 1 sat oko 15 naoružanih partizana, upalo je u zgradu općinskog ureda u selu Milna, kotar Supetar i iz Ureda su pokupili sve spise, knjige, pečate, novačke listine i izkaze i slike Poglavnika i sa sobom odnijeli. Razoružali su općinskog poljara, odnesavši mu dvije građanske puške dvocevke.

5. kolovoza u selu Postinju, kotar Omiš. bilo je crkveno slavlje »Gospa od snijega«, a kako je mjesni župnik prije pobjegao iz sela u Sinj, to su partizani doveli, odnosno pozvali župnika iz susjednog sela Brštanova, koji je došao i održao sv. misu. Poslije sv. mise, partizani koji su se tu nalazili, zadržali su se stanovito vrijeme, gostili se pićem i otišli iz sela.

6. kolovoza u 18.30 sati, 2 naoružana partizana zaustavili su samovoz Joze Stuparića iz Sinja na putu Sinj — Knin kod sela Postinja Gor. pa su ovom prigodom legitimirali putnike, a od jednog domobrana oduzeli su pripasni remen i skinuli mu sa kape Vrhovnički znak i zgazili nogama. Jedan ga je htjeo izuti, ali drugi nije dao.

6. kolovoza oko 19 sati, jedna manja skupina partizana zaustavila je na putu Sinj — Knin kod sela Postinje Gor. samovoz Petra Vuletića iz Sinja i opljačkali su od upravljača samovoza 19.800 kuna. Ovo su izvršili isti partizani, kako i kod prednjeg slučaja, sa samovozom Joze Stuparića.

6. kolovoza po danu, došlo je 6 naoružanih partizana u selo Gornje Ogorje, kotar Omiš, koji su bili svi iz okolnih sela i seljanima ovog sela poznati. Pili su u jednoj krčmi vino i partizan Ivan Zekan iz sela Postinja Donjeg, kotar Omiš, rekao je prisutnima seljacima da trebaju svi raditi na oslobođenju Hrvatske, a ne čekati Rusiju, kao prije Srbiju, da ih cna oslobodi, pa da poslije Rusi gospodare, a ne da oni budu svoji gospodari. Po odlasku iz sela, odnijeli su 3 vreće razne robe vlasništvo mjesnog župnika koji je pobjegao, a stvari je bio sakrio u crkvi.

6. kolovoza u 5.30 sati jedna skupina od oko 300 naoružanih partizana⁸ izvršila je napad na or. postaju Zagvozd (12 km sjeverno od Makarske). Oružnici primili borbu i odbili napadače. Ranjen je jedan oružnik, dok se za gubitke

⁸ Bataljon »Jozo Jurčević«

partizana nema podataka. Odveden je po partizanima oružnik Roko Zrinski, koji je bolestan ležao u svom stanu. Odvedena su 4 riznička stražara, te se za sudbinu oružnika i rizničkih stražara do danas nezna. Ustaški tabornik i žena mu ranjeni, a državni šumar ubijen je.

7. kolovoza u 5 sati jače grupe partizana⁹ izvršile su napad na oružničku postaju Zupa biokovska i zauzele je. Poginulo je 5 oružnika, a domobrani su po partizanima odvedeni i za njihovu se sudbinu do danas nezna. Gubitci partizana nepoznati.

8. kolovoza jača grupa partizana ponovno je izvršila napad na or. postaju Zagvozd. Uslijed nadmoćnosti partizana, oružnici su se povukli u pravcu Zadvarja (14 km sjeverno od Zagvozda). Podrobnijih podataka za sada nema.¹⁰

8. kolovoza u 11.50 sati 3 naoružana partizana upali su u zgradu poreznog ureda u Supetru na otoku Braču, uperenim samokresima činovništvo sakupili u jednu sobu, od nadstojnika ureda Pizolia i kontrolora Dragičevića zatražili ključ od blagajne iz koje su odnijeli 240.580 kuna, dok su u blagajni ostavili samo 228 kn. Pod prijetnjom smrti prisilili su činovnike da kliknu »Smrt fašizmu« i dignu pesnicu u vis u znak pozdrava. Konačno su naložili nadstojniku ureda, da obavijesti predpostavljene, ali da navede točno, koliko su novca odnijeli, jer će u protivnom biti ubijen. Pri ulasku u zgradu, prekinuli su brzoglasni spoj. Po završenom, udaljili su se iz zgrade pod zaštitom samokresa, koje su držali stalno uperene na činovništvo. Zgrada se nalazi pokraj same obale i ima ulaz sa sporedne ulice, te im je lako bilo upasti i izvršiti pljačku, a utvrđeno je, da su se tik do same zgrade u jednom šumarku nalazili naoružani partizani kao straža. Poduzeta potjera od strane oružnika nije uspjela, a 6 kolovoza talijanska posada koja je bila smještena do same ove zgrade napustila je Supetar.¹¹

IV. OBĆI ZAKLJUČAK:

Javnosigurnostne prilike zbog sve jače akcije partizana nepovoljne, a osobito na području krila Omiš, gdje su u posljednje doba akcije partizana uzele većeg zamaha. Talijanske vojne vlasti nepoduzimaju ništa, a oružništvo zbog slabog brojčanog stanja nije u mogućnosti stati im na put, a ogra-

⁹ Jedan vod Bataljona »Jozo Jurčević«

¹⁰ I ovaj napad na žandarmerijsku stanicu Zagvozd izvršio je Bataljon »Jozo Jurčević«. Zarobljeno je preko 100 domobrana, ustaša i žandara i zaplijenjeno više od 100 pušaka i oko 12 puškomitraljeza.

¹¹ Akciju su izvršili borci Cete bračkih partizana.

ničilo se je na čuvanju vojarni, jer su posljednjih dana partizani poduzeli većinom napad na or. postaje, te su neke i uništili.

U oblasti Stoca i Čapljine, stanje se je pogoršalo, jer su četnici odpočeli ponovno sa napadom na naše pučanstvo.

Da bi se stanje poboljšalo, potrebno je najžurnije uputiti naše domobranske ili ustaške jedinice, kako bi se stalo na put pobunjenicima i narod bar donekle zaštitio od stradanja, jer će u protivnom pobunjeničke bande uzeti još više maha.

V. ORUZNICKE POSTAJE KOJE PRIVREMENO NE DJELUJU:

Krilo Mostar: Umoljani, Glavatičevo, Ivan, Bišina, Ulog, Kljuni, Rilje, Lukavac.

Krilo Omiš: Kozica, Bogomolje, Igrane, Zagvozd i Zupa biokovska. (Ove dvije potonje pale su 5. i 6. o. m.).

Krilo Dubrovnik: Berkovići. —

Krilo Bileća: Plana, Divin, Krstača, Zmijanac, Jasenik, Kazanci, Šipovica, Ljubinje i Vlahovići. —

VI. ORUZNICKE POSTAJE KOJE SU SE PRESELILE U DRUGA MJESTIA

Krilo Mostar: Rujište u Bijelom Polju. —

Krilo Omiš: ./.

Krilo Dubrovnik: ./.

Krilo Bileća: Jasen u Gorici, Stepen u Međulićima, Fojnica u Ključu, Donja Lastva u Arslanagića Mostu, Grab (Zubci) u Čičevu i Dobromani u Humu. —

(M. P.)

Zapovjednik, pukovnik:

Boić

Boić

BR. 85

**NAREĐENJE KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA
OD 14 KOLOVOZA 1942 GOD. ZA IZVOĐENJE OPERACIJE
»ALBIA«¹**

KOMANDA VI ARMIJSKOG KORPUSA
ŠTAB — OPERATIVNO ODJELJENJE

br. 13232 op. prot. **Povjerljivo**

V. P. 39, 14 kolovoz 1942-XX

Predmet: Operacije »Albia« (četvorostrano Baška Voda —
Ploča — Vrgorac — Zagvozđ) —

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA	V. P. 118
KOMANDI PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »MESSINA«	V. P. 91
i na znanje:	
KOMANDI SUPERSLODE (2 ARMIJA)	V. P. 10
KOMANDI PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »MARCHE«	V. P. 32
VOJNO-POMORSKOJ KOMANDI DALMACIJE	Split
KOMANDI AERO-GRUPACIJE	Mostar
KOMANDI AERO-GRUPACIJE	Zadar

Izvršavajući naređenje Komande Superslode dato aktom
br. 16638 od 8. t. m. i shodno sporazumima postignutim lično
sa komandantom XVIII armijskog korpusa, naređujem:

I) — U periodu između 16. i 27. kolovoza t. m. za-
interesovane komande imaju da izvrše operacije
čišćenja u slijedećim zonama:

— **XVIII arm. korp.:** planina Biokovo
Divizija »Messina«: pravougaonik Vrgorac —
Metković — Ploča — Zaostrog (Makarska XT-
AL).

U ovim operacijama se imaju upotrijebiti naj-
veće raspoložive snage saglasno situaciji u
dvjema zonama.

II) — Operacije čišćenja, pomenute u prethodnom
stavu vodiče se tako, dà 27 t. m. ujutro stignu
na slijedeće linije, grubo uzevši:

¹ O ovoj talijanskoj operaciji, na području Biokova (šifra »Albia«),
vođene sa jakim snagama protiv Bataljona »Jozo Jurčević« vidi dok. br.
66, 94 i Zbornik, tom V, knj. 7, dok. br. 2, 90, 91, 92 i 93.

- **XVIII arm. korp.:** raskrsnica kod Rodić (Makarska XP-AR) — k. 800 u predjelu Biluša (k. 800) (Makarska XN-AR) — k. 697 2 km istočno od Drašnice (Makarska XL-AP) — Sv. Stefan, jugoistočno od Drašnice (Makarska XI-AP);
 - **Divizija »Messina«:** Kokorići (Makarska XP-AR) — Grbica — k. 865 (Makarska XT-XV-AL) — predio Zaostrog.
- III) — Na osnovu razvoja prethodnih operacija spomenutih naprijed, izdaću naknadno naređenje za tok **završnih operacija.**² Radi orijentacije komandanata saopćavam da mi je najmera da se, u završnim operacijama, obrazuje zaprečni položaj na dvjema linijama označenim u tački II, a zatim da se operira protiv neprijateljskih snaga koje bi se eventualno nalazile u zoni, bilo sa pravca sjeverozapadnog i jugoistočnog, bilo pak sa sjeveroistočnog pravca sa novim snagama (komanda sjevernih snaga ima znak F. N.)
- IV) — **Taktičke komande za vrijeme krajnje faze:**
- moja komanda: na brodu na prostoru između Makarske i ušća Neretve;
 - komanda operišućih snaga XVIII arm. korp. u Makarskoj;
 - komanda »Messine« u Vrgorcu.
- V) — U toku prethodnog perioda, tojest do 27. t. m., operacije trupa XVIII arm. korp., iako upravljene ka ciljevima označenim u tačkama I. i II., biće izvedene na osnovu uputstava datih od strane XVIII arm. korp. Divizija »Messina« će izvesti operacije prema već datim i primjenjenim uputstvima.
- VI) — Do 25. t. m. moraće biti postavljena mreža veze prikazana u priloženom grafičkom pregledu; uputstva su data.
- VII) — Potrebno je do maksimuma pojačati kod svih komandi i jedinica **obavještajnu službu**, i to ne samo u zoni o kojoj je riječ, već i u sjevernim i sjeveroistočnim zonama.
Molimo komandu XVIII arm. korp. da dostavi pisanim telegramom pregled važnih obavještenja.
- VIII) — Neka se izvrši obuka za upotrebu sredstava za vezu na zemlji i za vezu aviona sa zemljom.

^s Vidi dok. br. 94.

IX) — Zahtijeve za korišćenje aviona i zrakoplovne grupacije Mostar, uputiti preko moje komande, izuzev u hitnim slučajevima kada se mogu uputiti neposredno, a mene izvijestiti. Naknadno ću izdati naređenja za eventualno učešće zrakoplovne grupacije Zadar. Komanda VI armijskog korpusa će se postarati da se svakodnevno, počev od 15 t. m., vrše vazдушna izviđanja u zainteresovanim zonama i u zoni sjeverno.

General
Komandant armijskog korpusa
R. Dalmazzo, s. r.

Za tačnost prepisa (M. P.)
Brigadni general
Načelnik štaba
(E. de Biasio)
Biasio

BR. 86

IZVJEŠTAJ KOTARSKO OBLASTI U BRINJU OD 15 KOLOVOZA 1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA KRIZPOLJE I JEZERANE

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA — KOTARSKA OBLAST U BRINJU

Broj: 480/1942.

Brinje, dne 15.VIII. 1942.

Predmet: Izvještaj o napadu na Krišpolje¹
i Jezerane.

VELIKOJ ZUPI VINODOL I PODGORJE

Senj

U gornjem predmetu predlažem sljedeći izvještaj:

Dana odnosno noću 11. og na 12. og VIII. 1942. napale su partizanske bande Krišpolje i Jezerane, a u isto vrijeme markirale napadaj na Prokike. Napadaj na Prokike bio je po ta-

¹ Treba: Križpolje.

lijanskoj vojsci odbijen za pola sata, dok su borbe u Krišpolju i Jezeranama trajale 2 dana i dvije noći.²

U Krišpolju su se nalazila 43 oružnika sa jednom strojnicom koji su bili smješteni u crkvi i školi. U crkvi je bilo 13 oružnika a u školi 30.

Partizanske bande su odmah prilikom napadaja ušle u mjesto Krišpolje i tu su zauzeli sve kuće osim crkve i škole, gdje su se nalazili oružnici, koji su se borili do 12. og na večer do 11. sati, kada su partizani zapalili školu i crkvu i tim ih prisilili na predaju. Najprije su se predali uslied gušenja dima oružnici u školi, a zatim kasnije opet radi gušenja dimom oružnici u crkvi.

U Krišpolju su uhvaćeni svi oružnici živi osim Ivana Pernara, koji je pukim slučajem izbjegao partizanima i došao u Brinje. Ostale oružnike iz Krišpolja partizani su svukli i vezane odveli u Drežnicu, gdje su danas streljani Ivan Galetić, koji je ujedno bio općinski načelnik i privremeni tabornik ustačke mladeži, Tomo Pavlak, Tomo Mesić i zapovjednik postaje Bubanj. Ostali oružnici su za sada živi u Drežnici. Prigodom napadaja bilo je po pričanju očevidaca oko 3.000 partizana. Cijelo civilno pučanstvo ostalo je u Krišpolju, jer ih nisu partizani pustili u Brinje. Jedino je utekao Ivan Holjevac, trgovac zvan Trijuga, koji je također bio po partizanima uhvaćen i svezan a poslije pušten na slobodu od njihovog suda. Spomenuti je pobjegao u Brinje sa dvoje djece, dok mu je supruga, majka i jedno malo djetete ostalo u Krišpolju.

Dana 13.VIII. 1942. pošla je u pomoć talijanska vojska zajedno sa bersaljerima iz Brloga, ali su ih partizani odbili nedaleko Brinja gdje su ih dočekali sa teškim strojnicama u zasjedama. Tom prilikom poginulo je mnogo partizana, a od talijanske vojske bilo je pet ranjenih i dva mrtva.

Dana 15.VIII. 1942. išle su ponovno talijanske čete prema Krišpolju. Tu su im partizani pružili znatan odpor, ali su talijanske čete taj odpor suzbile i ušle u Krišpolje a partizani su pobjegli u pravcu Jezerana.

Kod tog pohoda na Krišpolje sudjelovali su i Hrvatski oružnici i Ustaše, pa je tom prilikom jedan oružnik imenom Krznarić razgovarao sa tamošnjim župnikom Hinkom Veberom. Rekao mu je neka se vrati u Brinje, ali mu je župnik odgovorio, da je njemu i ovdje lijepo i da je zadovoljan i da

² To je bio kombinovani napad Prvog primorsko-goranskog NOP odreda i Prve udarne brigade Hrvatske. Prva udarna brigada je zauzela Krišpolje i Jezerane, a dva udarna bataljona i Bataljon »Marko Trbović« Prvog primorsko-goranskog NOP odreda zauzeli su Modruš. O ovim akcijama vidi opširnije u dok. br. 31, 32, 42 i 55.

zašto ih ne puste na miru. Po pričanju mnogih ljudi iz Krišpolja doznao sam da tamošnji župnik Hinko Veber optužuje pred partizanima naše ljude i da su mnogi njegovom zaslugom streljani po partizanima. Napose napominjem da je ustaša Ivan Galetić streljan baš zaslugom župnika Hinka Vebera. Njega je htio od smrti spasiti jedan od poznatih partizana Ivan Krznarić zvan Prasica. Prigodom napadaja na Krišpolje tražili su partizani odmah kuću ustaše Ivana Galetića u namjeri da uhvate njegovu kćerku, koja je bila tabornica ženske ustaške mladeži u Krišpolju, ali je ista utekla i čula kako župnik Hinko Veber nju optužuje radi ustaštva i hvalio se kako joj nije dozvolio da bude logor u župnom dvoru i branio je vježbanje djece u župnom dvoru. Napominjem, da je taj isti župnik bio dne 10.VIII. 1942. u selu Kamenici i tamo noćio kod poznatog komuniste Kukaš, a dan iza toga bio je napadaj na Krišpolje. Prigodom drugog pohoda talijanske vojske na Krišpolje vratili su se iz Krišpolja u Brinje jedino obitelj pokojnog narodnog zastupnika Pavlovića i nekoji seljaci. Talijanske čete došle su samo na vrh Maljena, dakle na pol puta prema Jezeranama i odtuda se vratili natrag u Brinje. Partizani su se ponovno vratili u Krišpolje i zauzeli položaje i prave utvrde 3—4 km. daleko iz Brinja. Ujedno izvješćujem, da sam doznao, da se u Kamenici ističe kao partizan Joso Krznarić zvan Brada, koji je ujedno navodno postao major i seljak Pavle Novačić koji je navodno postao politički komesar. Komandant partizana u Krišpolju je Srđan Uzelac, trgovac iz Brinja, a s njim se nalazi i njegov brat Branko.

Iste noći t. j. od 11. na 12.VIII. 1942. učinjen je napad sa strane partizana na Jezerane. U Jezeranama se nalazila cruznička postaja od 120 ljudi, koji su bili smješteni u crkvi, oružničkoj postaji, u kući Geršaka i u kući Parca. Oružnici su se borili dva dana i dvije noći te su konačno uslied pomanjkanja municije morali položiti oružje. Od oružnika su svi uhvaćeni živi zajedno sa zapovjednikom postaje Fajićem, jedino su petorica oružnika uspjeli pobjeći, od kojih se dvojica nalaze u Brinju, a za trojicu se nezna gdje su.

Prigodom napadaja na Jezerane poginulo je mnogo partizana. Partizani su odmah preuzeli komandu i zatvorili su od civilnog pučanstva Parca starijeg i mlađeg, koji su zajedno sa oružnicima odvedeni u Drežnicu. Geršak, trgovac je teže ranjen. Komandant u Jezeranama je Nina Rupčić svršeni pravnik iz Ličkog Lešća. Iz Jezerana su jedino došli u Brinje Vlado Vuković i žena od Parca mlađega, dočim su drugi svi ostali u Jezeranama ili su odvedeni u Drežnicu. —

Dana 15.Vili. 1942. doznao sam da su Jezerane popaljene, da se u Brinju nalazi vrlo mnogo izbjeglica, koji traže hranu i stan što se u Brinju vrlo teško ili nikako ne može dobiti i molim naslov da poduzme potrebne korake da se u što kraće vrijeme ovim ljudima pomogne i da se pristupi temeljitom čišćenju ovoga kraja jer postoji velika opasnost za mjesto Brinje da bude napadnuto od partizana.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:
Pšeničnik v. r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA — VELIKA ŽUPA VINODOL I
PODGORJE

Broj: 1820 Prs — 1942.

U Senju, dne 17.VIII. 1942.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA

Zagreb

Predlaže se naslovu prednje izvješće s molbom znanja radi.

Događaji, koji su se zbili posljednjih mjeseci, a napose posljednjih dana na području ove župe, a koji su po svojoj žestini, namjerama i teškim poslasticama, potvrdili, nažalost predviđanja ove župe i opravdali tolike molbe i traženja upravljana na mjerodavna mjesta za zaštitu osobne i imovne sigurnosti.

Ova velika župa tražila je osnivanje jakih i dobro opremljenih oružničkih postaja ili aktiviranje domobranskih ili ustaških postrojbi. Samo u takvu, vlastitu oružnu snagu, imala je ova župa potpuno povjerenje, videći pasivnost talijanske vojske.

Od 22.VI. t. g. partizani su zauzeli oružničke postaje u Krivom Putu, Podbilu,³ Jezeranama, i Krišpolju, gdje je zarobljeno 195 oružnika zajedno sa oružjem i municijom, upaljeno više škola i kuća opljačkano mnogo domova i odvedeno mnogo blaga, a onemogućena svaka žetva.

Danas je položaj u ovoj župi vrlo težak i može se očekivati katastrofa.

Moli se naslov, da odmah uputi na područje ove župe jače domobranske ili ustaške postrojbe, koje bi jedine mogle vratiti pučanstvu narušen mir i zaštititi njegovu imovinu i

³ Krivi Put i Podbila zauzele su jedinice Prvog primorsko-goranskog NOP odreda. Vidi Zbornik tom V, knj, 5, dok. br. 75.

vratiti povjerenje u državu. U protivnom slučaju uslijed nikakve sigurnosti, teške veze sa zaleđem i nemogućnosti ob-
skrbe hranom i drvom, za ovaj kraj mogu nastupati ove zime
posljedice katastrofalnih razmera.

Za Dom spremni!

(M. P.)

Veliki župan:
(Potpis nečitljiv)

BR. 87

IZVJEŠTAJ KOMANDE VAZDUHOPLOVSTVA VIŠE KO- MANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA« OD 17 KOLOVOZA 1942 GOD. O DJELOVANJU TALIJAN- SKE AVIJACIJE NA PODRUČJU SREDNJE I JUŽNE DAL- MACIJE

17.VIII.1942

KOMANDA VAZDUHOPLOVSTVA »SLOVENIJA-DALMACIJA«
AEROT ATTICO¹

Dalekopisačem

(S P A)

VISA KOMANDA ORUZ. SNAGA
»SLOVENIJA-DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 17127
Prispjelo 17 kol. 1942 god.

GLAVNOJ KOMANDI VAZDUHOPLOVSTVA = RIM (dalekopisačem)
SUPERSLODI⁵ = SUŠAK (na ruke)
ESERCITAVIA® = RIM (dalekopisačem)

Mostar:

120. eskadrila: 1 CA-311⁴ od 09.25 do 10.55 izviđao obalski po-
jas Metković — Zadvarje (Makarska ZI-BF), 1 CA-311 od
17.30 do 18.50 izviđao zonu Duvno (Makarska ZR-AT-FR); odje-
ljenje 30. eskadrile: 2 RO-37⁵ od 10.15 do 11.50 izviđa zonu

¹ Zračno-taktički, odnosi se na taktičku avijaciju.

⁸ Viša komanda oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija«

³ Komanda vazduhoplovstva (talijanske) kraljevske vojske

⁵ Razni tipovi talijanskih avijona

Duvno (Livno XP-CF) bacivši 24 [bombe] od 12 kg i ispalivši 800 mitraljeskih metaka.

Zadar:

51. eskadrila: 1 BR-20® od 12.15 do 14.30 bombardovao zonu Studeno Vrelo bacivši 30 od 15 i izviđao zonu Studenci (Livno ZR-ZT-BQ-BN) Aržano (Livno ZP-BS) Duvno (Livno XP-CR) Posušje (Makarska XV-BL) Imotski (Makarska XP-BH), 1 BR-20 od 17.10 do 18.55 bombardovao i mitraljirao zonu Turija (Makarska AX-XI) i izviđao istu zonu bacivši 30 od 15 i ispalivši 250 mitraljeskih metaka; 121. eskadrila: 1 CA-311 od 10.40 do 13.05 izviđao zonu Brnaze (Split VH-CD) Trilj (Split VM-BH) raskršće kod Mandac (Split VO-BS) oblast Blato (Makarska VU-BL) Grabovac (Makarska ZP-BF), 1 CA-311 od 11.50 do 14.35 izviđao istu zonu.

General Piccini s. r.

V.P. 10, 17 kolovoza 1942/XX

Za tačnost prepisa:
Načelnik štaba
major-pilot **A. Lualdi**

⁰ Tipovi talijanskih aviona

BR. 88

UPUTSTVO VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA« OD 20 KOLOVOZA ZA OPERACIJE NA PODRUČJU VELIKE KAPELE¹

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA-DALMACIJA«
(2-a Armija)

Operativna služba V.P. 10, 20 kolovoz 1942 XX
br. prat. 17185

Predmet: Operacije na Velikoj Kapeli.—

Ekselenciji komandantu Armijskog korpusa V.P. 41
i na znanje:

Ekselenciji komandantu XI Armijskog korpusa V.P. 46
Admiralu Bobbiese — komandantu mornarice za Dal-
maciju Split
Komandantu Viotti — mornarica Rijeka
G. Generalu Piccini komandantu vazduhoplovstva Su-
perslode_____V.P. 10

Slijedi aktima br. 15378 od 22-og srpnja i br. 17150
od 18 kolovoza ove Komande.

- 1) — Od druge dekade kolovoza V Armijski korpus će pristupiti pod zapovjedništvom Vaše Ekselencije širokom čišćenju oblasti Velike Kapele čiji su centri Drežnica i Jasenak a koja je ograničena morem, željeznicom Fužine — Ogulin — Vrhovine i cestom Vrhovine — Otočac — Vratnik — Senj.

¹ Ova operacija je otpočela 16 rujna 1942 godine. Vidi dok. br. 197. Ona je uslijedila zbog sve teže vojno-političke situacije u kojoj su se našle talijanske, ustaško-domobranske i četničke jedinice na području Gorskog Kotara i Hrvatskog Primorja. Sredinom srpnja na područje Gorskog Kotara prebačeni su po naređenju Glavnog štaba Hrvatske Prva udarna brigada (tada pod komandom Prve operativne zone) i Proleterski bataljon Hrvatske. Ove jedinice i Prvi odred Pete operativne zone oslobodile su u toku kolovoza Modruš, Jezerane, Križpolje — mjesta na komunikaciji Senj — Brinje — Ogulin. Poslije oslobođenja ovih mjesta Prvi odred Pete operativne zone je prenio svoja dejstva na željezničku prugu Sušak — Ogulin. Od 13 do kraja kolovoza ova pruga je rušena pet puta. Zbog ovakve situacije Viša komanda oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija« je već 20 kolovoza, u jeku talijanske ofanzive na području Slovenije i zapadnog dijela Gorskog Kotara, planirala ovu akciju.

Ciljevi:

- težiti iščaurivanju ustaničkih formacija koje su se ugnjezdile u toj zoni ili bar rastjerati najjače formacije i uništiti im baze za snabdjevanje;
- Osigurati saobraćaj duž navedene pruge i duž ceste Otočac — Vratnik — Senj — Crikvenica — Bakar.

2) — Snage

- Osim snaga kojima se do sada raspolagalo učestvovalaće:
- divizija »Granatieri« pojačana III/5 art. peš. divizijom »Superga«;
 - XVI bataljon »M«;
 - i drugi bataljon Crnih Košulja (odrediti)

Preporučujem učestvovanje što većeg broja bataljona i divizionara iz divizija »Lombardia« i »Re«, osim odgovarajućih snaga pogranične straže na krajnjem sjeverozapadu zone označene pod 1).

Spomenuću još shodnost korišćenja učesća hrvatskih trupa razmještenih po operativnoj zoni a koje su na osnovu sporazuma u Zagrebu stavljene nama na raspoloženje.

3) — Način.

— U težnji iščaurivanja ustaničkih formacija biće zgodno djelovati koncentrično sa sjevera, sa istoka i sa juga, tako da se navuku na obalu.

— U cilju dezorijentisanja ili moguće pritiskanja neprijatelja, potrebno je da od početka operacija svi garnizoni pa i oni najudaljeniji od navedene zone pokažu **najveću aktivnost**. Kao što sam već rekao, ne samo u smislu »da se prepriječi« — tj. da se spriječi neprijatelju prolaz koji će tražiti da bi izbjegao našem ujedu, odlazeći ka ivicama zone zaposjednute našim pokretnim kolonama —, već i u smislu ofenzivnog i inicijativnog operisanja najveći garnizoni će vršiti udar u dubinu (u pravcu manje ili više razvučenom — prema snagama), manji će se ograničiti, ukoliko ne budu mogli da učine više, na kraće i snažne akcije vatrom na najbliže neprijateljske položaje.

— Molim upotrijebiti protiv neprijatelja što je moguće više oružja kojim on ne raspolaže: minobacače, artiljeriju, bacače plamena, tenkove a **naročito** avijaciju.

— U cilju što boljeg čišćenja zone o kojoj je riječ, podrazumjeva se da će se u potpunosti primijeniti mjere

o kojima je riječ u naredbi sa Vašim potpisom od 15 srpnja² ove godine, imajući u vidu za njegovu materijalnu primjenu, moj akt br. 12 od 17 srpnja ove god.³ (Jasno je da pošto se ne radi o anektiranoj već o hrvatskoj zoni za nju neće važiti naredba u pogledu imanja ustanika itd. i termin za prijavljivanje ustanika i odsutnih do 15 rujna). Mjere o kojima je gore riječ objaviće se narodu navedene zone istog dana kad počnu operacije putem oglasa i letaka iz aviona. Međutim ranije će biti preduzete potrebne mjere (ukidanje dozvola za kretanje, autobusa, telefonskih veza itd.).

— **U prvom redu:**

- a) — U središnjem i unutrašnjem dijelu oblasti (osim u onim centrima gdje se i zimi mogu držati talijanski ili hrvatski garnizoni) treba razrušiti sela i udaljiti stanovništvo.
- b) — U perifernom dijelu navedene oblasti (tj. duž pruge Fužine — Ogulin — Vrhovine; duž ceste Vrhovine — Otočac — Vratnik — Senj; i između grebena primorskog vijenca i mora) moraće da se protjera stanovništvo, osim u mjestima gdje će se smjestiti i održavati naši i talijanski⁴ garnizoni.
 - Naravno isključenje od uništavanja se ne odnosi na mjesta i zgrade o kojima je riječ u III glavi citirane naredbe od 15-og srpnja.
 - U pogledu iseljavanja: čuvati se preciziranja.
 - U pogledu mjesta o kojima pod b) iz primorskog pojasa, biće zgodno po završenim operacijama dio snaga pomjeriti dalje tj. naviše radi utvrđenja zone.
 - Za uspjeh operacije vrlo mnogo znači čuvanje **tajne.**
Zato:
 - do posljednjeg momenta, držati u tajnosti zonu u kojoj će se operirati;

², * Redakcija nije pronašla naredbu od 15 srpnja i akt br. 12 od 17 srpnja, koji se ovdje pominju. Na osnovu onoga što su Talijani radili u drugoj polovici srpnja na području Gerovo, Čabar, Podhum vjerojatno je da se naredba od 15 srpnja odnosila na t.zv. čišćenja tj. paljenje sela, strijeljanja i masovna deportiranja tamošnjeg stanovništva.

⁴ Vjerojatno omaška. Treba: hrvatski.

11680

le operazioni, a mezzo di manifesti affissi e lanciati da aerei.

Però saranno prese prima, in tempo utile, le predisposizioni necessarie (soppressione delle tessere e dei permessi di circolazione, delle autocorriere, delle comunicazioni telefoniche ecc.).

- In particolare:

- a) - Nella parte centrale ed interna della regione di cui trattasi (salvo in quei centri dove si ritenga di potere impiantare e tenere anche di inverno, presidii italiani o croati) occorre distruggere i passi e sgomberare le popolazioni.
 - b) - Nella parte periferica della regione in parola (ossia lungo la ferrovia Fuzine - Ogulin - Vrhovine e lungo la rotabile Vrhovine - Otocac - Vratnik - Segna; e fra il crinale della catena costiera ed il mare) dovranno essere sgomberate le popolazioni, tranne nelle località dove saranno impiantati e mantenuti presidii nostri o croati.
- Naturalmente le esclusioni dalle distruzioni non riguardano le località e gli edifici di cui al capo III della citata ordinanza del 15 luglio.

- Circa gli agomeri: riserva di precisazioni.

- Circa le località di cui in b) della fascia costiera, sarà opportuno, ad operazioni effettuate, di portare avanti, ossia in alto, parte delle forze a presidio della zona.

- Alla riuscita dell'operazione, moltissimo concorre la tutela del segreto.

Pertanto:

- tenere nascosta sino all'ultimo momento la zona nella quale si vuole effettivamente operare;
- dar a intendere che gli apprestamenti logistici e i trasporti ferroviari, (che non possono evidentemente sfuggire al controllo dei ribelli) hanno altro obiettivo: per esempio, la regione di Gracac - Knin, ecc.;
- dar inizialmente destinazione diversa da quella reale ai trasporti ferroviari ed effettuare quelli della truppa solo nei giorni immediatamente precedenti l'operazione;
- usare largamente di qualsiasi altro accorgimento che si ritenga atto a imbrogliare le nostre carte ai danni del gioco nemico.

..//..

- nagovjestiti da pozadinsko pripremanje i željeznički transporti (što očigledno ne može izbjeći kontroli ustanika) imaju drugi cilj: na primjer, oblast Gračac — Knin itd.;
- U početku dati različiti pravac od onog stvarnog, željezničkim transportima, a transport trupa obaviti tek u dane neposredno pred operaciju;
- upotrebiti ma koju drugu lukavost koja bi mogla da ide na štetu ustanika.

4) — Učešće.

- Osim učešća avijacije i hrvatskih trupa o čemu je već spomenuto biće ostvarene i slijedeće akcije:

a) — **od strane XI-og armijskog korpusa:**

- nadgledanje prelaza preko Kupe, između Vinice i Petrine sa čestim i snažnim udaranjem i zasjedama duž desne obale rijeke (upotrebiti najmanje 2 bataljona);
- mogućnost posredovanja ranije navedenih snaga, u slučaju potrebe i bez traženja, u korist garnizona razmještenih duž pruge Fužine — Vrbovsko — Ogulin kao i za zaštitu iste;

(Neposredan sporazum sa zainteresovanim komandama);

b) — **od strane riječke mornarice:**

- čuvanje obale i pomorskog saobraćaja između Bakra i Jablanca u cilju sprečavanja svakog bjekstva sa kopna na otoke;
- eventualno učešće vatrom u operacijama na kopnu.

(Neposredan sporazum sa zainteresovanim komandama. U nedostatku sredstava naznačiti toj Komandi koja će otpremiti Mornarici Dalmacije zahtjeve za eventualna pojačanja);

c) — **od strane hrvatskih oružanih snaga:**

Čuvati se od preciziranja u pogledu mjere, zone akcije i načina učešća koje će biti indirektno ali za čiju koordinaciju će se zainteresovati ova Komanda;

d) — od strane Anti-kom. dobr. milicije:

Smještena pri komandi V-og armijskog korpusa sa napomenom da te formacije neće djelovati izolovano i da će morati na vrijeme da budu snabdjevene znaci-
ma za raspoznavanje od strane aviona.

Na osnovu ovih uputstava i plana, koji će na osnovu istih Vaša Ekselencija izraditi i u svoje vrijeme saopćiti meni, biće naznačene nadležnim organima najvažnije potrebe koje se odnose na veze i dužnosti.

Osim toga molim da se ima i na umu da i u slučaju potpunog uspijeha operacija koje sam do sada tretirao, iako budu mogle da poboljšaju položaj Armijskog korpusa, neće moći da ga riješe u potpunosti. Stvarno će biti uvijek operativnih problema u zoni između paralele Otočac, što znači na teritoriji divizije »Re«.

Potrebno je zato da ova posljednja, koristeći period vremena od danas pa do početka rujna, bez daljega gleda da sama razmrsi, sredstvima kojima raspolaže i onima koja će joj Vaša Ekselencija staviti na raspoloženje, neke delikatne lokalne situacije, kao na primjer ona koja se prije nekoliko mjeseci utvrdila oko Gospića, a čije rješenje više ne može da se odlaže bez štete po našu okupaciju i naš prestiž.—

(M.P.)

General
Naznačeni komandant
Armije
Mario Roatta s.r.

Ovjerava prepis
Brigadni general
načelnik štaba
E. de Biasio

**IZVADAK IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA VIŠE KOMANDE
ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA« OD 21
KOLOVOZA 1942 GOD. O BORBAMA NA PODRUČJU DAL-
MACIJE**

Komanda XVIII. arm. korpusa

7615 20. 8. 42

17316 21. 8.

20 ujutro

Stožište (TI-DL)

- Ustanici koji su dolazili iz Ulice pokušali da upadnu u selo, ali ih je spremno odbila MVAC i italijanska posada Vranjkovića¹.

Vrhovnoj komandi

17320 21. 8. 42

Zona Imotski Operativno Posušje

- Kolona 111/26. pješ. puka djelovala u zoni Proložac (Makarska XL-BH) protiv ustanika koji su se povukli na okolne uzvisine. Naši gubici: 1 ranjen, gubici ustanika neutvrđeni, ali znatni. Kasnije se stiglo u Grljevići (HT-BH) i nastavilo prema Posušju uz znatan otpor.²
- Kolona 1/26. pješ. puka zauzela Lovreč (ZP-BL), stigla u Zijanović, nastavlja duž ceste za Studenci spriječavana od strane crnogorskog³ bataljona naoružanog mnogim automatskim oružjem. Naši gubici: 3 mrtva, 7 ranjenih. Neprijateljski gubici neutvrđeni. Strijeljana 3 partizana.
- Kolona XXIX bataljona »M« zauzela Provo (XN-BN), organizovano za odbranu od strane ustanika, produžuje prema sjeveru sađejstvujući sa 1/26. puka. Naši gubici 3 mrtva, 3 ranjena, protivnikovi neutvrđeni.
- A.C. grupa čisti desnu obalu rijeke Krka.
- Vazduhoplovna
- Bombardovana i tučena malim bombama naselja Viske, Mandurići, Kovači, Ristovača (Makarska XT-BL-XT-BL-XV-BH i Mostar IH-BL). P.A. reakcija od strane ustaničkih grupa mitraljiranih u blizini Posušja i Kovača.

¹ Nije utvrđeno koje su naše jedinice pokušale upad u selo Vranjkoviće.

² Borbu su vodili Drugi bataljon Prve proleterske brigade i Drugi bataljon Odreda za srednju Dalmaciju. Vidi Zbornik, tom V, knj. 7, dok. br. 23.

³ Jedan bataljon Četvrte crnogorske brigade, koji je prebačen sa područja Posušje na ovaj sektor.

BR. 90

IZVJEŠTAJ KOMANDE VAZDUHOPLOVSTVA VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA« OD 21 KOLOVOZA 1942 GOD. O DEJSTVU TALIJANSKE AVIJACIJE ZA VRIJEME OFANZIVA U GORSKOM KOTARU, JUŽNOJ LICI I JUŽNOJ DALMACIJI

21. VIII. 1942

KOMANDA VAZDUHOPLOVSTVA »SLOVENIJA-DALMACIJA«
AEROTATTICO

Dalekopisačem

(S P A)

GLAVNOJ KOMANDI VAZDUHOPLOVSTVA = **Rim** (dalekopisačem)

SUPERSLODI = Sušak (na ruke)

ESERCITAVIA = **Rim** (dalekopisačem)

OI603/OP Supersloda Aerotattico¹ Sušak. Borbena djelatnost potčinjenih vazduhoplovnih grupacija dana 20 kolovoza:

Sušak: 63. puk: 4 CA-311² od 05.55 do 07.10 bombardovali i izviđali naselja Tomić (Ogulin ZT-AL), bacivši 32 od 12 i 135 malih bombi, 2 aviona nisu izvršila bacanje zbog teškoće otkrivanja ciljeva uslijed niskih oblaka, 1 RO-37³ od 06.35 do 07.45 bombardovao i mitraljirao kotu 680 (Ogulin ZT-AL) bacivši 12 od 12 i ispalivši 400 mitraljeskih metaka, 1 RO-37 od 06.35 do 08.00 bacio male bombe na naselje Tužević (Ogulin ZT-AD) bacivši 72 male bombe; 98. puk: 3 BR-20⁴ od 06.00 do 08.15 bombardovali i mitraljirali Tužević, bacivši 12 od 50 i 120 od 12 i ispalivši 600 mitraljeskih metaka. Odjeljenje za vezu — nastavak djelatnosti dana 19 kolovoza, jedan CA-310⁵ od 11.00 do 12.35 izviđao i bacao letke u zonu Jasenak — Drežnica (Ogulin ZT-AP (ZT-ZV-AL), od 15.30 do 17.00 izvršio

¹ Odjeljenje za taktičku avijaciju Komande vazduhoplovstva Više komande oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija«

², ³, ⁴ i ⁵ Tipovi talijanskih avijona

isti zadatak u zoni planina Mosor (Split US-BN), od 18.30 do 19.40 isti zadatak u zoni Makarska — Ljubuški (Makarska ZR-AT) (Mostar NK-AP), dana 20: 1 CA-310 od 13.00 do 15.30 izviđao i bacio letke u zoni Medak (Novi Grad NH-EZ) Trnovac (Senj XT—FI), od 18.45 do 20.00 izviđao i bacao letke u zonu Otočac — Klanac (Senj XR-GO-ZV-GU);

Mostar: 69. eskadrila: 1 BR-20 od 06.30 do 07.20 bombardovao je Drvenik (Makarska XR-AL) bacivši 30 od 15, 1 BR-20 od 06.30 do 07.40 bombardovao Puljani i kotu 273 i Kula (Mostar MK-AI=AI-MK-MK-AF) bacivši 30 od 15, od 07.00 do 08.15 jedan BR-20 bombardovao Karamatići i Zmijarevići (Mostar NH-MK=AF-AP) bacivši 30 od 15, jedan BR-20 od 07.45 do 08.45 bombardovao je Zaostrog (Makarska XT-AL) bacivši 30 od 15, jedan BR-20 od 17.00 do 18.15 bombardovao je okolinu Livna bacivši 30 od 15; 120. eskadrila od 06.10 do 07.45 jedan CA-311 bombardovao je zonu Motokit (Makarska — Mostar XV-XH-AP) i izviđao obalski četvorougao bacivši 12 od 12 i ispalivši 200 mitraljeskih metaka, od 07.20 do 08.40 jedan CA-111 izviđao je zonu Cerovica (Mljet QH-GZ), jedan RO-37⁶ od 09.50 do 11.25 izviđao je zonu Posušje — Duvno i četvorougao i ispalio 200 metaka, jedan CA-311 od 10.00 do 11.15 snimao je zonu Ploča (Mostar AD-LI), jedan CA-311 od 11.00 do 13.50 veza i izviđanje linije divizije Messina, jedan CA-111⁷ izviđao je zonu Stolac (Nevesinje AF-RH), jedan CA-311 od 16.35 do 18.15 radiotelegraf-ska veza sa divizijom Messina zona Prolog (Mostar LI-AH), dva RO-37 od 17.05 do 18.25 mitraljirali su i bombardovali podno Turija (Makarska XI-AX) bacivši 12 od 12 i ispalivši 500 metaka i bacivši 72 male bombe.

Zadar:

51. eskadrila 1 BR-20 od 06.00 do 08.00 bombardovao je i izviđao Mandurići (Makarska XB-BL) Biske (Makarska XT-BL) Kovači (Makarska XV-BH) Rastovača (Mostar KI-BL) bacivši 30 od 15; 121. eskadrila 1 CA-311 od 06.50 do 07.50 izviđao je, tukao malim bombama i mitraljirao zonu Precedente bacivši 204 male bombe.⁸

General Piccini s.r.

Sušak, 21 kolovoza 1942/XX

(M.P.) Za tačnost prepisa:

Načelnik štaba

Major pilot A. **Lualdi**

⁶ i ⁷ Tipovi talijanskih avijona

⁸ U većini naznačenih sela koje su Talijani bombardovali nije bilo partizanskih snaga.

BR. 91

IZVADAK IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA« OD 23 KOLOVOZA 1942 GOD. O BORBAMA NA PODRUČJU JUŽNE DALMACIJE I O BOMBARDIRANJU NEKIH PREDJELA LIKE I JUŽNE DALMACIJE

Komanda XVIII. arm. korpusa
7740 23. 8. 42
17461 24. 8. 42
222.842

— Drugi i III bataljon 26. puka nastavili čišćenje zone Krstalice. Ustanici, pošto su dali otpor na uzvisinama Gradine, povukli su se prema prolazu Turija — vratili su se u Zagvozd (11/26.) i Gudelj zonu (IH/26.).¹

Vrhovnoj komandi 17470 24. 8. 42
22. uveče

— 1/26. i XXIX bataljon »M« vratili se u Lovreč i u Provo pošto su čitavog dana izdržali borbe sa ustanicima koji su pokušavali da spreče pokrete. Naši ukupni gubici: mrtvih 9, ranjenih 23, od kojih 1 oficir. Protivnički: teški, nepoznati.²

22. 8. 42
Vazduhoplovna

— Bombardovano naselje i zona Vinica. Bombardovan i tučen malim bombama i mitraljiran prevoj Turja i k. 846. Avion pogođen eksplozivnim metkom. Tučene malim bombama i zapaljene kamare u zoni Bruvno i Glogovo.

¹ Borbu su vodili dijelovi Bataljona »Jozo Jurčević«.

² Na području Lovreča i s. Provo sa ovim talijanskim jedinicama vodili su borbe Drugi bataljon Prve proleterske brigade i Drugi bataljon Odreda za srednju Dalmaciju. Vidi Zbornik, tom V, knj. 7, dok. br. 23 i 63.

IZVADAK IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA« OD 23 KOLOVOZA 1942 GOD. O BORBAMA NA PODRUČJU LIKE, GORSKOG KOTARA I KORDUNA

Komanda V. arm. korpusa

11149 23. 8.

17458 24. 8. 42

23. 8. u prvim satima

Žabica (Gospić IH-FI)

— Vod u zasjedi sukobio se sa partizanskom patrolom i ranio 4.

Vrhovna komanda 17470 24. 8. 42

23. noću

Vrhovine

Partizani napali položaje za odbranu mjesta i rastjerani.¹

23. noću

Zalužnica (Gospić IH-GO)

Partizani opkolili i napali M.V.A.C. Naše jedinice savladavši protivnički otpor oslobodile su M.V.A.C., koja je imala dva mrtva i 7 ranjenih.²

23. ujutro

Vazduhoplovstvo

Bombardovan Bunić, Visuć D. Lapac, tučene malim bombama i mitraljirane barake u Ljubovu sa odličnim rezultatima.

Noć uoči 23.

23 ujutro

km 616 Sušak (VK-AR)

km 618 (VK-AT)

¹ Na talijansku posadu u Vrhovinama izvršen je demonstrativan napad od strane Druge čete bataljona »Krbava« sa zadatkom da se privuče pažnja ove posade, pošto se istovremeno vršio napad na četnike u selu Zalužnici. Vidi dok. br. 68.

² Napad na četnike u Zalužnici izvela je Prva NOU brigada Prve zone. Vidi dok. br. 68.

- Ustanici prekinuli željezničku prugu eksplozivnim uređajem. Ljudstvo upućeno na opravku izazvalo je eksploziju drugog uređaja koji je oštetio lokomotivu.³

22. uveče

G. Dubrave — D. Dubrave

- Zbog odvrtnja tračnica, teretni vlak koji je išao za Zagreb ispao iz tračnica između ta dva mjesta na otkjenu koji nadziru Hrvati. Ustanici zapalili 15 vagona.⁴

BR. 93

IZVADAK IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA« OD 26 KOLOVOZA 1942 GOD. O BORBAMA NA PODRUČJU DALMACIJE

Komanda XVIII. ar. korpusa

7891 26. 8. 42

17624 27. 8. 42

26. 8. 42

Zona Rujište (Knin AM-DR)

- Dva bataljona 152. pješ. puka i grupe MVAC započeli pokrete radi akcije čišćenja.¹

Vrhovnoj komandi 17650 27. 8. 42

26. 8. 42

Otok Brač

- Sekvestrirano 30 barki. Uhapšen općinski bilježnik i pretsjednik općine iz Pučišća (Omiš VO-AX). Zaplijenjene 2 crvene zastave i komunistički propagandni materijal.

26. 8. 42

Operacija »Albia²«

- Desna kolona: u toku akcija 89. crnokošuljaškog bataljona i 29. bataljona »M« protiv ustanika koji su zauzeli prevoj Sv. Ilija (Makarska XI-AR). Četa 29 bataljona »M« zauzela jutros Podfioru (ZV-AR).

³ Akciju je izveo Prvi bataljon »Marko Trbović«. Vidi Zbornik, tom V, knj. 7, dok. br. 24.

⁴ Akciju je izveo vjerojatno Drugi kordunaški NOP odred.

¹ Odnosi se na napad talijanskih jedinica u pravcu slobodnog teritorija Like.

² Operacija talijanskih jedinica na Biokovo gdje je tada djelovao Bataljon »Jozo Jurčević«. Operacija je nosila šifru »Albia«. O ovome vidi dok. br. 66, 94 i Zbornik, tom V, knj. 7, dok. br. 2, 90, 91, 92 i 93.

Lijeva kolna: II i III bataljon 26. peš. puka stigli u Avlaci (ZV-BD). U toku izviđanja zone Provo i Blato (Livno ZN-BN-VU-BN).

BR. 94

**OBAVJEŠTENJE KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KOR-
PUSA OD 26 KOLOVOZA 1942 GOD. O PLANU DEJSTVA
TALIJANSKIH JEDINICA ZA OPERACIJU »ALBIA«¹**

V.P. 10, 26 kolovoz 1942 XX, 15.50 h

Telegram

Šalje: Komanda VI armijskog korpusa
Komandi pješ. divizije »Messina«
Komandi pješ. divizije »Bergamo« (avionskim pu-
tem)

i na znanje:
Superslodi

Komandi XVIII armijskog korpusa

Br. 13816/Op.

Postignute linije predviđene za početak završne operacije »Albia«. Trupe će se zadržati 28-og razvijajući eventualno akcije čišćenja koje će se zbog lokalne situacije pokazati korisnim u odnosu na završnu operaciju.

U noći 29-og formacije Antikomunističke dobrovoljačke milicije dostići će zonu zapadno od Vrgorca da bi ujutru 29-og započele sa završnim čišćenjem u približno određenoj zoni Vlaka (Makarska XP-AR) Brikva (XP-AP) Velika Kapela kota 1155 (XIV-AN) Sokolić kota 763 (XR-AN) Jurilj (XR-AP). Dana 29-og, naslovne komande će razviti aktivnost na odgovarajućim granicama zone dejstva Antikomunističke dobrovoljačke milicije, sa ciljem dopune akcije čišćenja, pridajući naročiti značaj primorskoj zoni i spriječavajući ustaničkim formacijama ukrcavanja ili izmicanja čišćenju.

General Dalmazzo
Dalmazzo s.r.

Ovjerava prepis
Brigadni general
Načelnik štaba
E. de Biasio

(M.P.)

¹ Operacija koju su talijanske jedinice izvodile od sredine kolovoza do 2 rujna na području Biokovo. Vidi dok. br. 85.

BR. 95

IZVJEŠTAJ KOMANDE VAZDUHOPLOVSTVA VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA« OD 27 KOLOVOZA 1942 GOD. O DJELOVANJU TALIJANSKE AVIJACIJE NA PODRUČJU UDBINE, IMOTSKOG, ARŽANA I BIOKOVA

27.VIII.1942

KOMANDA VAZDUHOPLOVSTVA »SLOVENIJA-DALMACIJA«
AEROT ATTICO

Dalekopisačem
(SPA)

GLAVNOJ KOMANDI VAZDUHOPLOVSTVA — **Rim** (dalekopisačem)

SUPERSLODI — **Sušak** (na ruke)
ESERCITAVIA — **Rim** (dalekopisačem)

01669/OP Supersloda Aerotattico Sušak. Borbena djelatnost potčinjenih vazduhoplovnih grupacija dana 26 kolovoza:

98. puk: ... odjeljenje za transport: 1 S-81¹ od 0.35 do 11.15 snabdjevanje iz vazduha hrvatskog garnizona Udbina (Gospić PN-FL) bacivši 1000 kg namirnica; odjeljenje za vezu: 1 CA-310² od 12.55 do 14.40 pustio je golube-pismonoše i bacio poruku uporištu Udbina i izviđao zonu u blizini.

Zadar:

121. eskadrila: 1 CA-311³ od 07.55 do 09. 20 izviđao je i tukao malim bombama i mitraljirao zonu Udbina — Bunić (Gospić PN-FL-OI-FT), D. Lapac (Bihać RH-FL) bacivši 200 malih bombi i ispalivši 585 metaka.

Mostar:

120. eskadrila: 1 CA-311 od 08.45 do 09.50 izviđao zonu Sv. Ilija (Makarska XI-AR) i prevoj Turija (XI-AX), 1 CA-311 izviđao i mitraljirao zonu Provo (Livno ZN-BN) Aržano (Livno ZP-ES) Vinica (Livno ZT-BS) Lovreć (Makarska ZP-BL) ispalivši 250 metaka, 1 RO-37⁴ od 09.15 do 11.10 fotografisao zonu Stolac (Nevesinje RM-AF), 1 CA-311 od 10.00 do

¹ ⁵ ³ i ⁴ Razni tipovi talijanskih aviona

11.10 izviđao je rudničku zonu Široki Brijeg (Mostar NB-BD), i CA-311 od 17.25 do 19.25 izviđao je zonu Provo — Aržano — Vinica i Ugljane (Split VO-VQ-BQ-BS), 1 CA-311 od 08.40 do 20.00 izviđao i bombardovao zonu Sv. Ilija — kota 1033 — Sutin (Makarska XI-AR) i prevoj Turija bacivši 12 od 12.

General Piccini s.r.

V.P. 10, 27 kolovoza 1942/XX
(M.P.) Za tačnost prepisa:

Načelnik štaba
Major pilot **A. Lualdi**

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI NOVA GRADIŠKA OD 27 KOLOVOZA 1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA USTAŠE I NIJEMCE

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST NOVA GRADIŠKA

Taj. broj: 2553/42 Nova Gradiška, 27. kolovoza 1942

Predmet: Dnevno izvješće za
27.VIII.1942.

1. — Ravnateljstvu za javni red i sigurnost — Zagreb
2. — Zapovjedništvu ustaške nadzorne službe — Zagreb
3. — Ustaškoj nadzornoj službi ured I i odjel III — Zagreb
4. — Velikoj župi Livac-Zapolje — Nova Gradiška
5. — Ustaškom stožeru — Nova Gradiška
6. — Zapovjedništvu operativnog područja — Nova Gradiška
7. — Župskoj redarstvenoj oblasti — Petrinja
8. — Župskoj redarstvenoj oblasti — Osijek
9. — Župskoj redarstvenoj oblasti — Brod na Savi
10. — Župskoj redarstvenoj oblasti Banja Luka
11. — Zaštitnom redarstvu — Banja Luka
12. — II Domobranskom zbornom području — Nova Gradiška
13. — Časniku za vezu sa njemačkom vojskom zastavniku g. Majačić

Kotar Požega: 24 kolovoza 1942 jedna oveća grupa partizana sjeverno od Bilić sela sačekala na zasjedi njemačku i ustašku ophodnju jačine od 20 momaka koji su zajedno išli iz sela Orljavca. Napad je bio između sela Sloboštine i Lučinici u kome napadu je poginulo 5 njemačkih vojnika i 2 stožerna ustaša, a dva Njemca nema i nezna se dali su zarobljeni ili su poginuli, jer lješeve nisu pronašli.— Partizani su zarobili od Njemaca 1 motor kotač, 2 konja oterali, a 2 pri napadu ubili.

Istoga dana na cesti iza Komenske prema Pakracu 2 Njemca su od strane partizana ubijeni.— Od partizana se nezna ništa dali je koji ubijen ili ranjen.—

Dana 25 kolovoza 1942 partizani su na području oružničke postaje Kamensko kod sela Striježevice 4 Njemca ranili.

Kotar Pakrac: Obćinsko poglavarstvo Čaglič javlja, da mu je 25.VIII.1942 prijavio mlinar Rude Katalinić iz Rogolja, da je povjerenik Zemproa N. Pavlović jučer obilazeći tj. kontrolirajući mlinove u Rogoljima uhvaćen od partizana i da se do sada za istog nezna. Isti je povjerenik ostavio dvokolicu povjereniku obćine kod Katalinića i zatim pošao u kontrolu, no odmah nakon 30 minuta došao je 1. partizan u odori ustaškog časnika i zatražio taj bicikl napadajući Katalinića što je povjerenikovo vozilo pohranio i prijeteći mu se oduzeo bicikl i nestao sa istim.—

Kotar Novska: Oružnička postaja Rajić javlja, da je sa pouzdane strane doznala, da komunisti-partizani održavaju sastanke i poduzimaju komunističke akcije, vrte se u šumi nad selom Borovac, Lađevac na zv. mjestu »Tukovi« mlada branjevina.—

23. kolovoza 1942 oko 10 sati u Donjem Rajiću došli su oko 40 partizana u kukuruze kod kuće Nikole Jovića, s namjerom da ga odvedu zato što je izdao partizanski odbor u istom selu.— Isti su pomoću oružnika i pripremne bojne protjerani.—

Kotar Nova Gradiška: 26.VIII.1942 oko 19 sati nepoznati broj partizana napao je oružničku ophodnju između sela Mašića i Smrtića. Napad je bio puščani.— Isti napad bio je i jučer u isto vrijeme ali samo sa 3 metka, pa izgleda da se u blizini šume nalazi više partizana i da spremaju neki napad.—
Podataka od drugih kotareva ove Velike župe nema.

ZA DOM SPREMNI!

Za UPRAVITELJA
župske redarstvene oblasti:
(Potpis nečitak)

BR. 97

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BARANJA U OSIJEKU OD 28
KOLOVOZA 1942 GOD. O AKTIVNOSTI PARTIZANA
U SLAVONIJI**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BARANJA
OSIJEK

Broj: Prs. 2. 740-1-1942. Osijek, dne 28. kolovoza 1942

Predmet: Komunističko-partizanski
napadaji i pojave na podru-
čju Velike župe Baranja.—

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo Ministra
MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
USTAŠKA NADZORNA SLUŽBA URED I. Odjel 3.

Zagreb

Savezno sa izvješćem ove Velike župe od 11. kolovoza o.g. Prs. br. 2571-1-1942., ovoj Velikoj župi čast je izvjestiti o daljnjim napadajima i pojavama komunističko-partizanskih skupina na području ove Velike župe, a kako su ti napadaji izvješćeni od područnih kotarskih oblasti i Zapovjedništva oružničkog krila u Osijeku — u sledećem:

Dana 29. srpnja oko 0.30 sati jedna skupina od oko 60 naoružanih partizana zapalila je u selu Macutama občine Voćin jedan vršaći stroj Josipa Šimeka, a dana 30. srpnja oko 1.30 sati u selu Lisičinama občine Voćin jedna grupa od oko 30 partizana zapalila je vršaći stroj Gliše Makarića, te istog dana oko 2 sata u selu Humu jedna grupa od 50 naoružanih partizana zapalila je dva vršaća stroja vlasništvo Antuna Rigla i Josipa Benčine. —

U noći između 3 i 4 kolovoza oko 21.30 sati jedna skupina partizana¹ preko sela Rijenci napala je želj. postaju Čeralije i tamošnju ustašku zasedu, ali je nakon borbe koja je potrajala 3 sata odbijena.

Od strane ustaša i domobrana nije u ovoj borbi nitko nastradao dok se za partizane nije moglo ništa saznati, ali je pri toj borbi od građanskih osoba poginuo Petar Vučković star 45 god. i Mrha Borković stara 35 godina, a ranjene su

¹ Treći bataljon Prvog slavonskog NOP odreda

Jovanka Radovanović od 16 godina i Dragica Radovanović od 14 godina svi iz Rijenaca. — Kako je već prvotno o ovome događaju izvješćeno prilikom ove borbe u Rijencima je nastao požar u kojem je nastradalo oko 10 domaćinstava pošto su im izgorjele što kuće što gospodarske zgrade te sieno i pšenica priređena za vršidbu, kao i razno gospodarsko oruđe. —

Dne 5. kolovoza oko 23. sata zapaljena je po partizanima škola u Macutama občine Voćin.² — Prema izvješćenom požar škole izvršilo je oko 60—70 naoružanih partizana koje je predvodio Milan Cevizović iz Macuta koji se nalazi u šumi među partizanima. —

Dana 9. kolovoza oko 5 sati veća skupina od oko 600 partizana od kojih je oko 300 bilo naoružano puškama i sa 8 lakih strojica, upala je u selo Trapinsku oko 6 kim. udaljeno od Suhopolja i tu je napala domobransku posadu od 22 domobrana određenih za čuvanje i osiguravanje vršidbe. — Partizanski napadači razoružali su celu domobransku posadu te domobranima skinuli i odore i ostavili ih u gaćama.³

Dana 13. kolovoza između 11 i 12 sati zapalili su partizani 6 baraka u kamenolomu Zervanjska 10. kim. udaljeno od Orahovice. — Ove barake služile su za stanove radnika, kovačku radionicu i noćne čuvarе, a vlasništvo su Šumskog veleobrtnog d. d. u Belišću. — Dvie barake bile su zidane i pokrivene' daskama, a 4 zbijene od dasaka. — Nakon paleža partizani su se povukli u planinu Krndiju. —

Istoga dana 13. kolovoza na putu između Orahovice i Donje Pištane dočekali su partizani ustašku obhodnju od 5 ljudi te na istu otvorili vatru iz pušaka i strojica. — Obhodnja je uzvratila paljbu i povukla se u Donju Pištanu, a po traga četujućeg odreda napadače nije pronašla, pošto su se isti izgubili u pravcu Gornje Pištane. —

Dana 13. kolovoza o. g. jedan odred od 15 naoružanih partizana upao je oko 22 sata u selo Medinci 4 kim. udaljeno od Podr. Slatine, gdje je silom unišao u poštanski ured. — Tu su partizani otvorili blagajnu i odnijeli 1.633. Kn — državnog novca; zatim polupali brzoglasni aparat i poderali sliku Poglavnika. — Poslije toga je ista grupa partizana otišla na pustaru Senkovac, oko 5 i pol kim. udaljenu od Podr. Slatine kod upravitelja Stanimira Gecla tražeći oružje, odielo i novac, te su ovom prilikom od navedenog upravitelja oduzeli 18.152.50 Kn. gotovog novca, jednu lovačku pušku, jedno staro

¹ Školu su zapalili borci Trećeg bataljona Prvog slavonskog NOP odreda da se neprijateljskim jedinicama onemoguću smještaj.

³ Napad je izvršila Četvrta četa Trećeg bataljona Prvog slavonskog NOP odreda.

lugarsko odielo, 4 košulje, 1 gaće, 2 para čarapa i time navedenoga oštetili za 6.000. Kn. — Zatim je ova grupa partizana na pustari Senkovac otišla do kotarskog liečnika Dr. Stjepana Katalinića, kojemu su oduzeli 1 lovačku pušku, 1 brzoglasni aparat, 1 liečničku slušalicu, 2 kliešta za vađenje zubi te vate i zavojnog tvoriva, za oko 8.000 Kuna. — Navedenoga liečnika partizani su tražili da pođe s njima, jer da i oni liečnika trebaju, ali su odustali od odvođenja pošto im je dokazao da je bolestan.

Dana 14. kolovoza oko 1 sat grupa od 15 naoružanih partizana došla je na želj. postaju Medinci-Senkovac te od nadstojnika postaje Franje Zidara zatražili, da otvori ured i da im izruči novac koji se nalazi u blagajni. — Partizani su iz postajne blagajne oduzeli 8.630 Kn. državnog novca zatim polupali brzoglasni aparat i poderali sliku Poglavnika. — Za oduzeti novac ostavili su namiru pisanu ćirilicom i sa podpisom »Čaruga«. — Poslije ovih napadaja partizani su se udaljili u nepoznatom pravcu, a potjera oružništva i ustaša ostala je bez uspjeha. —

Dana 14. kolovoza o. g. u 4.35 sati jedna grupa od oko 100—150 naoružanih partizana napala je osobni vlak broj 1306 na pruzi Zagreb — Osijek a na želj. postaji Vukosavljevici, 10 kim. zapadno od Virovitice i to kada je vlak na postaji stao. — Partizanski napadači su sve putnike istjerali iz vlaka, a među putnicima bilo je 16 članova ustaša, ustaških časnika i čarkara i jedan viši njemački dužnostnik te 20 domobrana. — Domobrane su partizani razoružali i skinuli im odore te ih potom pustili, dok su sve ustaše i njemačkog političkog dužnostnika razoružali, povezali i otjerali sa sobom u šumu. — Među ustašama nalazio se je i zamjenik stožernika Velike župe Baranje a prijašnji stožernik g. Anton Namš, koji je po partizanima također povezan i otjeran u šumu. — Za sudbinu odvedenih još se do sada nezna, a potjeru za napadačima i potragu za odvedenim ustašama vodi na terenu stožernik ove Velike župe g. Ćiril Kralj sa ustašama. — Prilikom napadaja na ovaj vlak nalazio se je u istome pratilac oružnika Blaž Bešlić sa oružničke postaje Osijek sa još dvojicom ustaša iz Zagreba, te su se ovi oduprli partizanima u toliko, da je jedan partizan ubijen, ali je zatim uslied premoći partizana i oružnik Bešlić uhvaćen, razoružan i skinuta mu je odora. — Bešliću je ipak poslije uspjelo pobjeći te je u gaćama došao i prijavio se na oružničkoj postaji Špišić Bukovica. — Prigodom ovog napadaja na vlak partizani su na zgradi želj. postaje razbili ulazna vrata i prozore, u uredu postaje razbili su brzoglasni aparat, razbacali i poništili karte, polupali ter-

niol putničke blagajne, polupali osam rama, potrgali zidnu kartu, poderali sliku Poglavnika, odnijeli sanduk za prvu pomoć i 2.000 Kn. državnog novca te tri željeznička žiga, a na kompoziciji vlaka razbili oko 120 prozorskih stakla. — Poslije toga su partizanski napadači vlak stavili u pokret, pa je vlak sa postaje Špišić Bukovica koji je pošao u susret prikladnim načinom zaustavio navedeni napadnuti vlak i potom pokupio na postaji Vukosavljevici preostale putnike te produžio za Osijek.⁴ —

U potjeri koju je poveo stožernik sa Pripremnom bojnom za partizanskim napadačima i u potrazi za navedenim ustašama do sada su uhvaćeni nekoji od partizana, koji su učestvovali pri napadaju na vlak te se dalja istraga vodi. —

Dana 20. kolovoza o. g. u 1 sat skupina od 9 naoružanih partizana napala je želj. postaju Slađojevci, gdje su polupali namještaj u uredu i iz postajne blagajne oduzeli i odnieli 9.000 Kn. državnog novca te zatim otišli nepoznatim pravcem. — Oružnička i ustaška potjera ostala je" bez uspjeha. —

Istoga dana 20. kolovoza o. g. u 5.30 sati jedna grupa od oko 300 partizana naoružanih vojničkim puškama, sa dvije lahke i jednom teškom strojnicom, napala je selo Podgorač oko 7. i pol kim. od Našica i ovdje napala oružničku postaju. — U vojarni bilo je 10 ljudi i to 2 oružnika a ostalo domobrani, koji su poprimili borbu te je ta borba potrajala oko pola sata. — U ovoj borbi poginuo je oružnički narednik Franjo Lešić i pričuvnik domobran Bartol Mišanac, a ranjeni su pričuvni domobrani Šime Bašić, Ismet Krivošija i Stjepan Molnar. — Kako su partizani bili u premoći zauzeli su vojarnu, pa su osim ubijenih i ranjenih razoružali i skinuli odore preostalim domobranima. — Pri tom su partizani iz oružničke vojarne oduzeli svega 40 pušaka i to 10 od navedenih oružnika i domobrana, 18 vojničkih pušaka koje su u vojarni bile kao pričuva i 12 građanskih pušaka koje su u vojarni bile u pohrani, a isto tako oduzeli su svu ubojnu spremu od oružnika i domobrana, kao i onu, koja se je u vojarni nalazila kao pričuva, te bombe. — Partizani su u vojarnu ubacili bombe od kojih je izgorio namještaj i djelovi zgrade, a što nije izgorjelo partizani su potrgali, dok se sama zgrada ipak nije zapalila. — Poslije toga partizani su otišli do zgrade Obćinskog poglavarstva te su i ovu zgradu zapalili, pa je ista do temelja izgorjela. — Istom zgodom partizani su napali poštanski ured gdje su razbili brzoglas i iz blagajne oteli i odnieli

⁴ Napad na vlak izvršila je Druga četa Trećeg bataljona Prvog odreda Treće operativne zone. Vidi dok. br. 50.

18.000. Kn. državnog novca. — Poslije ovih napadaja partizani su napustili Podgorač i udaljili se u nepoznatom pravcu. — Vođenim izvidima po oružničkom krilnom zapovjedničtvu ustanovljeno je, da su seljaci iz Podgorača propustili javiti napadaj te stoga nije mogla doći pomoć iz Našica i u ovim izvidima su neki kao osumnjičeni uhićeni, pa se o tome vodi dalja istraga.⁵ —

Istoga dana 20. kolovoza partizani su u šumi blizu ceste Kutjevo — Orahovica prisilili šumske radnike da sjeku stabla i poslažu preko ceste čime je na navedenoj cesti zakrčen promet, a potom su radnike pustili i zabranili im daljnji ulaz u šumu. —

Ovi događaji i pojavljivanje partizana na područjima slavonskog gorja u kotarevima Podr. slatinskom, Našičkom i Đakovačkom te dielom u Kotaru virovitičkom, pokazuju neprestano djelovanje partizanskih skupina te potrebu da se ovi predjeli što žurnije smire i uspostavi na čitavom području ove župe potreban red i javna sigurnost. —

Za Dom Spremni!

Za Velikog Župana
podžupan:
(Potpis nečitak)

BR. 98

IZVJEŠTAJ PORUČNIKA RINALDI-A OD 29 KOLOVOZA 1942 GOD. O PRISTIZANJU KOLONE KOJA JE IZ CRNOG LUGA IZVRŠILA PREBACIVANJE STANOVNIKA ODREĐENIH ZA INTERNACIJU¹

Kolona stigla u Sušak u 1.30 sati; smješteni oni koje treba internirati u 2.30 sati.

Osoba stiglo 62. Sve treba internirati izuzev jedne žene, nastavnice, koja bi željela da bude upućena u Kraljevinu radi učenja jezika. Naređeno: ishrana i popisivanje.

29. 8. 1942 XX — 9.15 sati

Poručnik **Rinaldi**

⁵ Selo Podgorač zauzeo je Treći bataljon Drugog odreda Treće operativne zone.

¹ Depeša je bez naslova. Poslata je vjerojatno Kraljevskoj prefekturi Rijeka.